

Mens en Wereld

3e jaargang, nummer 9 . 23 Sept. 1948

MAANDBLAD VOOR BUITENKERKELIJKEN . UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Na het feest

De dagen van het gouden jubileum, van het neerleggen der koninklijke waardigheid, en van de inhuldiging der nieuwe Koningin, ze zijn voorbij. De vlaggen, in de ochtend voor de laatste maal gehesen, zijn in de avond voor de laatste maal gestreken. Het groen en de bloemen, de lichtjes en de linten worden weggeruimd: ons land herkrijgt zijn gewone aanblik van rustige, burgerlijke en ietwat zorgelijke ernst.

Dank zij de moderne techniek van radio en bioscoop hebben wij de gebeurtenissen, die in de hoogste rangen van ons staatsbestel plaats grepen, kunnen volgen met een volledigheid, een nauwkeurigheid en een directheid, zoals de geschiedenis nimmer heeft gekend. Met uitzondering van de formele abdicatie, die zich in de kleine en besloten kring van een twintigtal gezagsdragers voltrok, zijn van alle plechtigheden de redevoeringen op het moment zelf hoorbaar geweest voor de honderdduizenden in hun huiskamers, voor de mannen en de vrouwen die tezamen Nederland vormen, en van wier wil en inzicht ons aller geestelijke en politieke toekomst afhankelijk is. Wat wij reeds wisten sedert de oorlogsjaren, toen de even bemoedigende als persoonlijke stem ons uit Londen toesprak, dat werd in deze week opnieuw bevestigd: de techniek heeft de afstand tussen volk en vorstenhuis zó zeer verkleind, dat er een eenheid kon ontstaan van een volstrekt ongekende orde: de eenheid van mens tot mens.

Veel meer dan het gelaat, blijkt de stem de spiegel der ziel. Het oog is tevreden met kleur en sier; het oog geniet kinderlijk van te kroningsmantel en staatsiegewaad, van gele en rode uniformen, van zestiende-eeuwse herauten en van een gouden koets. Het oog aanvaardt, ja begeert het sprookje; maar sprookjes zijn geen werkelijkheid. Noch het geestdriftig gejuich noch zelfs het verbreken van het cordon tijdens de zegetocht door Amsterdam kan van de jonge vrouw, die met haar man en vier dochttertjes uitrijdt, méér maken dan zij is naar geest en gemoed. Al zijn wij ook als Humanisten bereid om de waarde te erkennen van oude vormen en symbolen, wij zijn niet bereid om blind te wezen voor het gevaar van een in ons allen voortlevend primitief verleden, dat vorsten heeft ontmenselijkt, tot schade van henzelf en van hun volkeren beide. Eeuwenlang hebben koningen en keizers, en in het jongst verleden dictators, hetzij uit traditie hetzij uit eigen voorkeur, zich gedragen als boven-menselijke grootheden, voor wie de menselijke normen van goed en kwaad geen geldigheid, voor wie de menselijke grenzen van het mogelijke en het betrekkelijke geen zin hadden; machtig om naar willekeur te beschikken over bezit en leven van hun onderdanen, maar in wezen meestal onmachtig om zich los te maken van de lafaards die geen doel hoger achtten dan te eigen bate hún

ijdelheid te vleien en hún driften te ontzien. Wie in de archieven der geschiedenis thuis is, weet hoe menig vorstelijk sprookje de klatergouden buitenkant is geweest van hoogmoed, zelfzucht, bloeddorst en ongerechtigheid, maar ook wel van een verkwijnende, nimmer bevredigde hunkering naar eenvoudig menselijk geluk. Dit alles kón, zo lang de afstand groot genoeg was tussen vorst en volk. En deze afstand bleef groot genoeg, zo lang het oog zich blind dronk aan de schijn.

Maar het oor vraagt werkelijkheid. En indien wij het niet reeds wisten, zo had deze feestweek het ons geleerd: die werkelijkheid kan alleen maar menselijk zijn. Ongenadig heeft

ons oor de gestileerde klinkklank ontmaskerd, waarmee officiële gelegenheidssprekers en radioreporters hun tekort aan ziel in een teveel aan rhetoriek trachtten te verbergen; maar tegelijk was het oor een open en gevoelig instrument voor de enige dingen waar het op aankomt. Wie de twee aangrijpende toespraken heeft gehoord, op Zaterdag 4 September om twaalf uur op het balkon van het Paleis gehouden, of wie de jonge Koningin haar troonrede heeft horen uitspreken in de Nieuwe Kerk te Amsterdam, weet wat ik bedoel. Die weet, dat niet de troonswisseling zelf, en niet de staatkundige verhouding van vorstin en volk de oorsprong was van een ontroering die ons bewoog tot tranen toe, maar slechts enige menselijke gevoelens, even verheven als algemeen: weemoed, dank, bewondering, liefde en verantwoordelijkheid.

Weemoed om het voortgaan van de tijd, die ons allen dwingt tot afscheid nemen, hetzij door de onverbidde dood, hetzij door de even onverbiddelijke ouderdom. Dank en bewondering jegens iemand, die met zelfverloochening een grote begaafdheid als schilderes heeft onderdrukt om een moeilijke taak onder moeilijke omstandigheden trouw te vervullen, en die nu de zeldzame wijsheid en bescheidenheid betoont om zelf terug te treden van de hoge plaats, waar zij vijftig jaar lang de eerste en de eenzaamste van allen was. Liefde tussen moeder en dochter, een tot offers bereide liefde, die telkens krachtig en zuiver de grondtoon vormde van het gesprokene, en die in ons eigen hart meeresoneert, voor zo ver wij zelf in de verhouding van ouders en kinderen tot liefde en tot offers in staat zijn. En verantwoordelijkheidsgevoel tenslotte bij de jonge Koningin, die niet zonder schroom, maar allerm minst weifelmoedig een machtspositie aanvaardt, welke zij vrijwillig wel nimmer zou hebben begeerd, maar waarvoor het laf zou zijn te vluchten nu het lot haar riep. Tegen deze hoorbare werkelijkheden heeft het zichtbare sprookje het afgelegd. Wat ons bijblijft als hoogtepunt van de feestelijke dagen, het is praal noch pracht, het is gezang

Vervolg op pag. 2.

*Alleen wie onder Hollands hemel weefde
het droomrag van zijn vroegsten kindertijd,
wie daar als knaap heeft stilgestaan en beefde,
want in zijn oogen drong het wereldwijd,
wie diep het grijze licht heeft ingedronken,
de schuwe pracht van Hollands atmosfeer,
wie in den avond stond en zag de vonken
der zon vergloeien in een doodstil meer,
wie door zijn poriën heeft opgenomen
het dunst geluid, de allerfijnste tint
van water en van wolken en van boomen,
hij blijft tot aan zijn dood een Hollandsch kind.*

*Uit: De Vliegende Hollander,
door M. MOK.*

Hoe het WEL en hoe het NIET moet

IETS NIEUWS heeft het kabinet-Drees ons gebracht aan het slot van de regeringsverklaring, waarmee het zich aan het parlement voorstelde. Bij dergelijke gelegenheden werd in het verleden steeds een bede om Gods zegen geuit. Zij, die deze bede formuleerden, hebben misschien nooit gedacht, dat zij slechts een deel van het Nederlandse volk iets kon te zeggen hebben; en misschien hadden zij er zelfs geen behoefte aan, het andere deel van ons volk iets te zeggen. Het kabinet-Drees evenwel heeft in elk geval duidelijk aan het hele Nederlandse volk gedacht. Immers, „steunende op hogere beginselen”, zo zegt het, hoopt het de nodige kracht te kunnen ontwikkelen. De geestelijke grondslagen van dit kabinet zijn hiermee in een breed verband gebracht. Christenen, Joden en humanisten, zij allen kunnen daarin iets gemeenschappelijks vinden. En zo hoort het in een staat, waarin zo'n verscheidenheid van geestelijk leven heerst.

TOCH NIET het hele Nederlandse volk is bevredigd door dat slot van de regeringsverklaring. De prot.-christelijke volksvertegenwoordigers hebben het aanvaard, maar de rooms-katholieke prof. Romme vond het maar half. Hij had de bede om de zegen van de Allerhoogste node gemist, zei hij. Dus had hij er niets van begrepen. Jammer voor hem en jammer voor het kabinet. Maar prof. Romme heeft er weleens vaker blijk van gegeven, dat hij niet verder wil kijken, dan zijn eigen kringetje. Sommigen hebben nu eenmaal de neiging, hun eigen geestelijke grondslagen voor die van het Nederlandse volk aan te zien. Daar vloeien dan vaak bedenkelijke consequenties wat de verdraagzaamheid betreft uit voort. Minister Drees heeft overigens de aangehaalde opmerking van prof. Romme maar gelaten wat zij was.

NA HET FEEST

noch gejuich, het zijn herdenkingsboeken noch gelegenheidstoespraken; maar het is de ontroerde menselijke stem, van moeder en dochter beide, die met een overrompelende directheid ging van hart tot hart. En in plaats van ten overvloede nog eens te bewijzen, dat ook de grootsten maar menselijk zijn, overtuigden die twee stemmen ons ervan, dat het menselijke het gróóste is, in hen, in ons.

G. STUIVELING.

UIT DE R.K. KRING is, onder het vorige kabinet nog, iets soortgelijks tevoorschijn gekomen. De toenmalige minister Gielen, die naar onze smaak alleen al hierom zijn heengaan had verdiend — maar er was nog meer —, heeft het bestaan heel vreemde dingen te zeggen, namens de Nederlandse regering nogal liefst, op de conferentie der Unesco, in Augustus te Utrecht gehouden. Sprekende over de taak der universiteit, zei hij, dat ontwikkeling van geest en karakter o.m. de bewuste verdieping van een bepaalde levensbeschouwing kan omvatten. Accoord. Dit inzonderheid het geval met universiteiten, die op een godsdienstig-dogmatische grondslag zijn gebouwd en wier streven voor een belangrijk deel is gericht op de godsdienstig-zedelijke ontwikkeling harer studenten, zo ging de minister verder. Het behoeft niet te verbazen dat hij dit zei; dit plezier gunnen wij hem nog wel. Maar dat hij vervolgens de vraag ging stellen, of de openbare universiteiten met betrekking tot de zedelijke ontwikkeling der studenten niet haar neutrale en negatieve standpunt moeten verlaten, is bedenkelijk. Deze vraag getuigt ook van weinig inzicht in de werkelijkheid. Aan de openbare universiteiten doceren hoogleraren van verschillende levensbeschouwing. Bij het hoger onderwijs komt die levensbeschouwing vaak naar voren. Dit is nuttig voor de studenten. Zij leren dan kritisch denken, zij komen met allerlei in aanraking. Zij krijgen op deze manier een kostelijke bijdrage tot hun zedelijke ontwikkeling. Als zij daar niet vatbaar voor zijn, verdienen zij niet het hoger onderwijs te volgen. Wij herinneren ons de lessen van in diverse schakeringen hervormde hoogleraren, van een roomse en van een humanistische hooggeleerde. En wij zijn daar nog steeds dankbaar voor. Het hoger onderwijs staat te hoog voor eenzijdigheid.

Ongewenste medeverantwoordelijkheid

„Integendeel, wij zijn medeverantwoordelijk voor de jeugd, die op de openbare school gaat en wij zullen haar liever een christen als onderwijzer bezorgen dan een atheïst of een vrijzinnig humanist. Dit zou, mits de eerste aan redelijke eisen voldoet, zelfs gelden al was de laatste als onderwijzer of hoofd aanmerkelijk beter.”

(Maandblad Anti-revol. Staatskunde, 1948, blz. 224.)

Koninklijke woorden

Bij haar inhuldiging sprak onze nieuwe koningin o.a. de volgende woorden:

„In de laatste twintig jaren hebben in de wereldgemeenschap misdaden plaats gegrepen zo groot, dat men zich die niet te voren had kunnen voorstellen. Als een kwaadaardige besmetting heeft deze misdadigheid om zich heen gegrepen en een verwildering der geesten tengevolge gehad, die ook ons volk — ondanks een heldhaftig verweer — niet geheel onaangestast heeft gelaten.

Geen betere wijze om dit kwaad te bestrijden, dan het opvoeden van onze jeugd tot vrije mensen met een geestelijk fundament, met een sterk verantwoordelijkheidsgevoel voor de medemens, met eerbied voor alles wat leeft en groeit en voor eens anders diepste overtuiging.

Ons volk is zeer onderscheiden naar godsdienst en wereldbeschouwing. De Staten-Generaal geven daarvan een weerspiegeling en kennen, om met Willem van Oranje te spreken: „die gelegenheid de lands ende de humeuren van de ingezetenen het best”.

Het is daarom aan hen te verwezenlijken die eenheid in verscheidenheid, het in eendracht behartigen van 's lands belang.”

Verdachtmaking en laster

Dezer dagen wijdde een groot Nederlands dagblad een buitenlands hoofdartikel aan de overdrijving waaraan bepaalde kringen in Amerika zich schuldig maken bij de bestrijding van communisten. Zij gaan daarbij zelfs zover, dat er een politieke inquisitie bestaat, die de democratische rechten, waarop Amerika vanouds trots is, te schande maakt. Angst is een slechte raadgever. Werd niet onlangs zelfs een visum geweigerd aan de deken van Canterbury? In ons land kan men zulke symptomen ook opmerken. Het middel is eenvoudig: iedere persoon of beweging, die onwelgevallig is, wordt voor communistisch uitgemaakt, precies zoals de nazi's dat deden.

Zo bestreed onlangs een brochure van de Katholieke actie (die ook voor de oorlog dikwijls demagogie bedreef), het Humanistisch Verbond, niet, zoals behoorlijk zou zijn, op geestelijke grondslag, maar door in een handomdraai het bewijs te leveren, dat het Verbond communistisch zou zijn. Dat ging zo:

1. Er is een H.B.-lid communist; 2. „De Waarheid” citeerde een uittaling van het Verbond over de katholieke vastenbrief; 3. er wordt met vrijmoedigheid en zelfs met geringschatting gesproken over christelijke beginselen.

Die geringschatting zal men bij het Verbond nooit en nergens kunnen aantreffen. En wat de rest betreft: om dezelfde redenen kan b.v. het Prins Bernhardfonds communistisch heten of het bestuur van een volksuniversiteit, een leeszaal, enz.

Hier spreekt de onverdraagzaamheid, ons volk vanouds niet eigen, op een moderne misselijke manier!

Humanisme en religie

Wereldbewustzijn

Evenals de mens zich aan een ander voordoet als een stoffelijk organisme, maar in wezen psychisch is, zo is het ook met de aarde in haar geheel gesteld, — tot die onderstelling kwamen we de vorige maal.

De mens zou dan niet alleen stoffelijk een deel van de aarde zijn, maar ook psychisch. Hoe moeten we ons dat eigenlijk denken?

Wij kunnen ons daar misschien het best een voorstelling van maken door te overwegen, dat de menselijke psyche zelf ook uit delen bestaat. Een man is b.v. echtgenoot en vader: ook vervult hij een betrekking. Bovendien heeft hij vrienden, misschien speelt hij een rol in de politiek, hij uit zich in kunst, hij is de ziel van een vereniging, enz. Op ieder ogenblik is hij zich maar van een deel van dat alles helder bewust — maar al het andere speelt op de achtergrond mee. Wat niet helder bewust is, is potentieel bewust, onderbewust, maar het maakt toch deel uit van zijn psyche. De psyche van zo iemand bestaat uit delen, die toch — in normale gevallen — tot één geheel verenigd zijn.

Op een dergelijke wijze zou men zich ook het aardbewustzijn kunnen denken als het geheel der vele menselijke bewustzijnen.

De tegenwerping ligt voor de hand, dat hier van de samenwerking tot een geheel niet veel te zien is.

Naar aanleiding van die tegenwerping is het nuttig eens een blik te slaan op de ontwikkeling van de individuele mens. De eenheid van het bewustzijn is daar slechts langzamerhand tot stand gekomen. Bij het jonge kind is er waarschijnlijk nog niet eens eenheid tussen de gegevens der verschillende zintuigen. Het zal dus een voorwerp tegelijkertijd kunnen zien en aanraken, zonder te beseffen, dat die gezichts- en tastgewaarwordingen en tastgewaarwordingen betrekking hebben op één en hetzelfde voorwerp. Er zijn dan ook geen associatie-banen in de hersenen waar te nemen. Die verschijnen eerst langzamerhand, naarmate het kind in staat is, verschillende voorstellingen met elkaar in verband te brengen en het dus werkelijk gaat denken.

Vergelijken we dit nu weer met de ontwikkeling der mensheid op aarde, dan zien wij die mensheid aanvankelijk aanwezig als een aantal volksstammen, die in geen verband tot elkander staan. Langzamerhand groeit dat verband, zij het ook met veel getwist en gevecht, en er ontstaan associatie-banen in de vorm van wegen, scheepsverbindingen, spoorlijnen, telegraaf- en telefoondraden enz. Maar een eenheid, zoals in het bewustzijn van een volwassen mens, is er nog niet. Wij zullen ons dus, willen wij het beeld vasthouden, moeten denken, dat de mensheid nog in haar kinderschoenen staat. De hevige schokken, die wij in deze eeuw beleefd hebben, zouden wij dan als kinderstuipen of, als U dat liever wilt, als onregelmatigheden van de puberteitsperiode moeten opvatten. Deze overwegingen geven in ieder geval enige hoop voor de toekomst.

Heeft men zich op deze wijze een aardbewust-

zijn als een meer omvattend geheel boven het menselijk bewustzijn gedacht, dan ligt voor de hand in die richting verder te gaan en tenslotte te komen tot de gedachte aan een alomvattend wereldbewustzijn. Hierin stemmen dan ook de psychisch-monisten met elkaar overeen, maar zij verschillen van elkaar omtrent de vraag, of aan dat alomvattend wereldbewustzijn de naam God moet worden toegekend. Fechner en Paulsen doen dit wel, Heymans heeft er echter bezwaar tegen. Het is n.l. volgens hem twijfelachtig, of dit wereldbewustzijn wel de almacht en de alwetendheid zou bezitten, die te allen tijde aan de Godheid zijn toegekend en hij acht het niet gepast, aan zulk een oud en eerwaardig begrip steeds weer een nieuwe inhoud te geven. Inderdaad komen wij langs deze verstandelijk beredeneerde ervaringsweg niet tot de eeuwige en volmaakte God en evenmin tot de persoonlijke God, die in de kerkliederen toegezongen wordt.

Daarmede is echter niet gezegd, dat de hier beschreven wereldbeschouwing geen bevrediging zou kunnen geven aan onze religieuze behoeften. Wat verstaat men hieronder? Heymans noemt er drie:

1. Het bewustzijn, dat men als mens met de gehele wereld samenhangt, dat men een deel van een groot geheel is en dat men zijn doeleinden aan het doel van het geheel ondergeschikt

moet maken.

2. De overtuiging, dat onze handelingen invloed hebben op de ontwikkeling van het geheel en dat men dus voor de toekomst mede verantwoordelijk is.

3. Het vertrouwen, dat men in het werken voor het geheel niet alleen staat, maar dat men hogere machten boven zich heeft, wier werken garanderen, dat de nagestreefde doeleinden verwezenlijkt zullen worden.

Ik hoop hierop nog eens terug te komen. Voor ditmaal moet mij nog één opmerking van het hart. Ik heb hier, in aansluiting aan Heymans, een wereldbeschouwing ontwikkeld, die naar mijne mening, voor moderne humanisten aanvaardbaar is. Dat wil volstrekt niet zeggen, dat ik ze zou willen opdringen als de enige, die voor humanisten past. Naast de wetenschappelijke redenering speelt ook de eigen persoonlijkheid hierbij een rol en een der kenmerken van een humanist is, dat hij persoonlijke overtuigingen eerbiedigt, ook wanneer hij ze zelf niet kan aanvaarden. Heymans zelf heeft deze denkbeelden met grote voorzichtigheid ontwikkeld en het psychisch monisme slechts gegeven als een onderstelling, die door latere ervaringen zou kunnen worden weerlegd of versterkt. Deze bescheidenheid verschilt zeer van de zelfverzekerdheid, die men bij anderen, vooral bij Hegelianen en psychanalisten aantreft, die zo rotsvast overtuigd zijn, dat hun eigen inzicht het enig ware is en vanuit die hoogte met geringschattend medelijden op anderen neerzien.

C. H. KETNER.

WAT LEZEN WE OVER HET HUMANISME?

Eenvoudige brochures?

Dan komt in aanmerking *Het Humanisme na deze oorlog*, een drietal radio-lezingen van A. L. Constandse, Dr J. P. van Praag, Dr G. Stuiveling. f 0,25. En: *Wij humanisten*, een achttal radio-lezingen. f 0,60.

Voor wie iets weten wil over de humanistische gedachtenwereld:

Toelichting op beginsel en doel van het Humanistisch Verbond. f 0,15. Per 10 stuks f 1,—. En: *Humanistische Waarden*, 10 radio-lezingen. f 0,75.

Het humanisme bij de Grieken, eenvoudig behandeld:

Uit de sehat van Hellas, een drietal radio-lezingen door Dr D. Loenen. f 0,30. En: *In de spiegel der oudheid*, dezelfde. f 0,25.

Humanistische levenswijsheden:

A-B-C voor mens en samenleving, door H. G. Cannegieter. 84 blz. f 1,25. En de *Verbondskalender 1949*, 52 bladen, f 1,75.

Of wilt U meer principiële beschouwingen in kort bestek?

Leest U dan: *Autonoom Humanisme*, door Dr J. P. van Praag, f 0,30. En: *Beeld van de humanist*, rede van Gerard Walschap, f 0,50.

Tenslotte enkele bredere studies:

Athene, Hellas van Hellas, door Dr D. Loenen. Uitg. Noord-Holl. Uitg. Mij. Geb. f 3,75. *Modern Humanisme, een Renaissance?* door Dr J. P. van Praag. Uitg. Contact. Geb. f 7,50. voor leden f 5,90.

Liefde, huwelijk, sexualiteit, door Dr V. W. D. Schenk. Uitg. G. van Oorschot. 142 blz. Geb. f 3,90.

Ernest Renan, door Prof. dr Joh. Tielrooy. Querido f 5,90.

Geloof en Ongeloof, door M. G. Warffenius. Uitg. Delftse Uitg. Mij. 72 blz. Geb. f 1,90.

Diversen:

Rapport Bijbelkennis en Godsdiensonderwijs op de openbare school. f 0,10. *Statuten en huishoudelijk reglement* f 0,20.

TER KENNISMAKING.

Koopt een brochure-pakket of geeft het aan een vriend of kennis!

A-B-C voor mens en samenleving.

Autonoom Humanisme.

Wij Humanisten.

Beginsel en Doel.

Beeld van de Humanist.

Humanistische Waarden.

f 1,75

f 0,90

Normale verkoopprijs f 2,35.

Normale Verkoopprijs f 1,20

VOOR WIE SCHRIJFT DEZE KRANT?

1. Voor wie wil weten welke de rechten en plichten zijn van de buitenkerkelijken in Nederland.
2. Voor wie een afkeer hebben van geestelijke onverdraagzaamheid en drijfverij.
3. Voor wie de verdraagzaamheid niet opvat als lauwe neutraliteit.
4. Voor de buitenkerkelijke Nederlander die belangstelt in het humanisme, de levenswijze van de moderne mens.
5. Voor de buitenkerkelijke Nederlander die mee wil werken aan de versterking van de geestelijke volkskracht.

VERBONDSKALENDER 1949 — 52 BLADEN

Voortreffelijke uitvoering — Belangwekkende tekst.
f 1,75

Bestellingen aan Centraal Bureau, Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Bestellingen boven f 2,50 franco. Beneden dit bedrag f 0,05 à f 0,10 extra voor portokosten over te maken.

VOORLICHTINGS MATERIAAL

Karl de Schweinitz, „Waar komen de kindertjes vandaan?“ Contact 1947. Vertaald uit het Engels door mevr. A. H. G. Schot, pseudoniem van mej. Clara S. Joachimsthal, omgekomen in Trebitz in 1945. Prijs geb. f 3,90.

Dit is een boekje, dat niet veel vragen onbeantwoord laat, en dat aan de kinderen meer vertelt, dan vele ouders, dunkt mij, uit zichzelf zouden vertellen. Het is een zeer knap geschreven boekje, waar ouders bij te rade kunnen gaan, als ze zoeken naar de vorm, waarin dit of dat nu het best zou kunnen worden gezegd. Het is alles heel zuiver en zonder mooidoenerij verteld, gevoelig, maar volmaakt niet sentimenteel; ik zou mij zelfs kunnen voorstellen, dat mensen het te zakelijk-wetenschappelijk zouden vinden. Ten onrechte, m.i. Juist door precies en zakelijk te zijn, vermijdt de schrijver de sfeer van geheimdoenerij, die voor maar al te veel kinderen hangt rondom het seksuele. Maar sfeer is er wel in dit boekje. Doordat voortdurend het leven van planten en dieren met dat van de mens tezamen wordt besproken, heeft het geheel een atmosfeer van lentevreugde en schoonheid, die een kind stellig moet voelen. Het boek is eigenlijk geschreven — en de aardige illustraties van Rie Kooyman zijn daar ook op berekend — om door kinderen gelezen te worden, of om te worden voorgelezen. Maar daar vind ik het toch niet zonder voorbehoud geschikt voor. De eerste vraag, die op dit gebied pleegt voor te komen: „Waar komen de kindertjes vandaan?“ is zo tussen 4 en 6 jaar te verwachten. En het is goed, dat die vraag dan meteen beantwoord wordt, in elk geval vóór de kinderen naar de „grote“ school gaan. Maar zou men dit doen, door het eerste hoofdstuk van dit boek voor te lezen, dan zou het kind meer krijgen, dan het op het moment nog verlangt; het boek staat voor mijn gevoel op het niveau van een kind van een jaar of 9 à 10. Ik zou dus ouders aanraden het te lezen en er hun voordeel mee te doen, maar het nog niet te vertonen, voor de kinderen die leeftijd hebben. Immers, als ze het zien, willen ze natuurlijk ook alles weten wat er in staat, en waarom zou men ze b.v. over de rol van de vader inlichten, voor zij daarin een vraagpunt hebben ontdekt? Naar mijn ervaring komt de vraag daarover eerst met een jaar of 8. Natuurlijk kan men al lang voor die tijd — naar het voor-

beeld van het boekje — over stuifmeel en vruchtbeginsels beginnen en die laten zien, daarbij dezelfde geleidelijkheid betrachtend als de schrijver, die eerst over bestuiving en over „vader“- en „moederbloemen“ spreekt, vervolgens over de bevruchting bij vissen, om zo langzamerhand bij de zoogdieren te belanden. Koelbloedig worden namen genoemd: sperma, penis, baarmoeder, schede. Misschien moet men daar even overheen komen, maar is het zo niet veel beter, dan over die dingen te spreken in vaagheden, alsof er eigenlijk iets niet pluis mee was? In het laatste hoofdstuk, waarin het verschil tussen het seksuele leven van dieren en het liefdelijke van de mensen wordt aangeroerd, zal het misschien naar het oordeel van sommigen een tekort zijn, dat de voorstelling wordt gegeven, dat de mensen trouwen met iemand die ze liefhebben om kinderen te krijgen en uitsluitend daarom. Persoonlijk geloof ik echter, dat dit voor de leeftijd van 10 jaar, die ik noemde, voorshands genoeg is.

Nog een opmerking: slechts in een goed huwelijk kan men zich de weelde veroorloven met dit boek te werken. De slotzin is: Jij kwam ter wereld omdat je moeder en je vader zoveel van elkaar hielden, dat ze samen een kindje wilden hebben. Hoe menig kind moet hierbij niet met een wrang gevoel beseffen, dat hier in zijn geval toch iets niet klopt!

L. M. C.—W.

BRIEVEN VAN LEZERS

Sport en overdrijving

Het artikel „De Olympische Spelen“ in „Mens en Wereld“ No. 8 heb ik met toenemende verbazing gelezen, daar ik meen, dat de sport tot een nieuwe massale bezetenheid der mensheid is geworden.

F. Nansen zei in 1910 te Oslo: „De sport heeft een deel van haar waarde verloren, omdat het wedstrijd houden een manie geworden is: het gaat slechts om records maken, en al wat record heet, is uit den boze. Inplaats van gezonde, zelfstandige mensen, schept zij slechts ijdelheid. Haar doel moet juist zijn om lichaam en geest te sterken en ons tegelijkertijd in de natuur te brengen. Maar

velen onze sportlui zijn tot ware spiermachines geworden, tot renpaarden, die op grote wedstrijden trachten een record te halen en een meter voor de ander te komen. Men vergeet dat de sport geen doel, maar middel is. Het doel is het oude, „een gezonde geest in een gezond lichaam“. En wijlen prof. dr. Storm van Leeuwen: „steriliteit door sport?“

„De Vrouwenarts Heinz Küstner deed de waarneming, dat een groot percentage van jonge vrouwen, die werden opgeleid tot sportlehrerinnen, en voor wie de sport dus tot de voornaamste dagtaak behoorde, leden aan stoornissen in de maandelijke periode, terwijl bij het grootste deel van haar deze stoornissen vóór het bijwonen van de sportcursus niet aanwezig waren.“ Verder vond Küstner bij deze vrouwen afwijkingen in de inwendige organen, die volgens zijn oordeel de geschiktheid dezer vrouwen voor het huwelijk, „die Möglichkeit einer Fortpflanzung eber verneinen als bejahren“ zou moeten.

Voorts: „zeker is, dat zij, die aan belangrijke internationale sportwedstrijden deelnemen, meer kans hebben hun gezondheid daardoor te benadelen dan te verbeteren.“

Bij de achtung voor lichaam en lichaamsontwikkeling komt dus iets geheel anders aan de dag, op in 't geheel niet „wonderbaarlijke wijze“.

Amsterdam, 24 Augustus 1948.

H. J. W. LENTINK.

De heer L. heeft natuurlijk gelijk als hij Nansen laat zeggen, dat de sport een deel van zijn waarde heeft verloren. Ook op dat gebied gedraagt de mens zich dikwijls onmatig. Maar daarmee is de sport niet veroordeeld en zijn de Olympische Spelen het niet. En wat de invloed op de vrouw betreft, ieder denkt natuurlijk aan Mevr. Blankers-Koen, die met haar gezin de woorden van Küstner logenstrafte. Het spreekt echter vanzelf, dat wie het wel meent met de volksgezondheid, de uitwassen van de sportbeoefening zonder afdrukken moet bestrijden. (B. C.)

In de (r.k.) Volkskrant lees ik het volgende:

„WANKLANKEN IN ARNHEMSE RAAD OVER
TURNFEEST“

„ARNHEM, 24 Mei. — In de Arnhemse gemeenteraadszitting van hedenmiddag hebben vertegenwoordigers van de katholieke fractie opmerkingen gemaakt over het met Pinksteren in Arnhem gehouden bondsfeest der K.N.G.V. Een der sprekers betreurde, dat op de eerste Pinksterdag reeds 's morgens oefeningen en demonstraties waren gehouden. Verder werd bezwaar gemaakt tegen de kleding der deelnemers tijdens de feestmars door de stad, daar deze soms onder alle minimumeisen was.“

Inderdaad, dit zijn wanklanken, n.l. de wil van een minderheid om haar inzicht aan een meerderheid op te leggen onder dwang. Zou het niet meer op de weg van de r.k. geestelijken liggen hun volgeingen zedelijk zo hoog te verheffen, dat dezen de schoonheid van het menselijk lichaam zonder bijgedachten kunnen zien? De kath. fractie van de Arnhemse gemeenteraad heeft duidelijk getoond dat zij nog niet zo ver is en er de voorkeur aan geeft de Nederlanders tot de middel-eeuwse denkwijze terug te voeren, die het lichaam onrein acht.

VAN DUSSEN.

TOEN ER NIETS MEER GEBEUREN KON

door

MAURITS DEKKER

Boven haar hoofd wordt een deur dichtgeslagen. De vrouw weet dat dit het einde is en dat er nu niets meer gebeuren zal. Als zij blijft luisteren volgen er geen nieuwe geluiden meer en hoort zij alleen nog maar het kloppen van het bloed in haar oren. Weg, mompelt zij, en op het oogenblik dat zij het woord uitspreekt, schiet er een krampschok door haar heen, alsof haar gehele lichaam snikt. Zoo hevig heeft het verdriet haar sedert de dagen dat zij kind was niet meer aangegrepen, maar anders dan toen, huilt zij nu zonder tranen. Er is geen uitkomst, uit dit verdriet is geen verlossing mogelijk. Zij is alleen, zoo verlaten als zij nimmer geweest is. Om zichzelf te helpen en de weg te vinden in deze chaos van ellende en angst, heeft zij maar één enkel woord, dat niets zegt, niets verklaart en geen verlichting schenkt. Weg, herhaalt zij en zij tracht na te gaan wat zij precies met dit woord kan bedoelen. Maar zoodra zij er over nadenkt, valt er een gat in haar gedachten, ontstaat er een leegte, waarin zij alleen maar de vlek ziet van het geluid, dat de dichtgeslagen deur heeft achtergelaten. Het duurt lang voordat zij weer iets van zichzelf en van de toestand waarin zij verkeert begint te begrijpen en pas nadat zij dit eene woord talloze keeren werktuigelijk heeft uitge-

sproken, ziet zij dat de vlek de vorm heeft van de deur die zoeven dichtsloeg. Door deze deur ging Leonard en vader, die nu weg zijn en altijd weg zullen blijven. Mijn god, kreunt de vrouw, maar ook deze woorden schenken haar geen uitkomst of verlichting. Zij weet alleen dat alles voorbij is en dat zij zich voor een leegte bevindt.

Anders dan zoeven, toen zij met een tot het uiterste gespannen aandacht lag te luisteren naar hetgeen boven haar hoofd gebeurde, verkeert zij thans in een toestand van vreemde kalmte. Het is haar alsof haar lichaam zich uitgerekt heeft tot een lange rechte streep, tot een strak gespannen elastieken draad, die bij de geringste aanraking kan knappen. De draad trilt mee bij elke klopp van haar hart en zij moet voorzichtig ademhalen om te voorkomen dat hij breekt. Zoolang de draad gespannen blijft, zal zij kunnen denken, zoolang zij kalm blijft en niet toegeeft aan haar verlangens om te kreunen en te huilen, zal zij kunnen begrijpen wat er gebeurde. Het duidelijkst is het beeld van haar vader, die voorover gebogen staat bij het geopende luik. En dan zijn daar Leo's oogen, die haar van dichtbij aankijken, voor het laatst. Het eind van alles is de snel nauwer wordende lichtspiegel van het luik, dat boven haar hoofd gesloten wordt. Daarna is er niets meer dan benauwende duisternis en de muffige, vochtige lucht van de aarde, waarop zij ligt. Later zijn er boven haar hoofd de stemmen en voetstappen der indringers en de doffe stooten van meubelen, die verschoven worden. Na deze geluiden komt het oogenblik van stilte, waarin de wereld vergaat, dat zij, zonder iets te kunnen zien of hooren, met verpletterende zekerheid begrijpt, dat men de schuilplaats der beide mannen ontdekt heeft. Van dit oogenblik af kan zij niet meer luisteren, de angst maakt haar doof en pas als de doffe slag van de straatdeur tot haar doordringt, begrijpt zij dat alles voorbij is.

Even schrikt zij, als zij boven haar hoofd opnieuw voetstappen hoort. Het huis is dus nog niet verlaten, er moeten nog rechercheurs zijn achtergebleven. Er wordt een stoel verschoven en iemand kucht. De geluiden

HUWELIJK EN GEZIN

De kerk verliest haar greep op het leven. Dat wil zeggen: voor de moderne mens wordt de spanning onverdragelijk, die er bestaat tussen de kerkelijke dogma's en het werkelijke leven. Hoe duidelijk is dit te zien als we kijken naar de veranderende opvattingen over huwelijk en gezinsleven.

Huwelijk en gezin behoren tot de hechtste banden, die we in ons leven kennen. Zij maken het grootste deel van ons leven uit. Ze beïnvloeden ons persoonlijk in het maatschappelijk leven enorm diep. Ze laten niet zonder schade van beide toe, dat oppervlakkigheid, onverschilligheid, onverantwoordelijkheid er zich van meester maken. De moderne mens strijdt in deze tijd om verantwoordelijkheid. Hij kan het veelal niet meer met zijn geweten overeenbrengen, het huwelijk te zien als een heilig sacrament, eeuwig en onverbreekbaar, en het gezin als het resultaat van het gebod: vermenigvuldigt U!

Evenmin kan hij het huwelijk en de monogamie een verbintenis achten, die men net zo gemakkelijk kan aangaan als verbreken. En het gezinsleven kan hij moeilijk ontberen. De oplossing ligt voor hem niet in het verbod van scheiding, noch in de scheiding, zodra er moeilijkheden optreden. De oplossing ligt ook niet in het twee-kinderstelsel, noch in de opvoeding buiten het gezin. Maar evenmin in het gezin, waar ieder jaar een kind komt, dat tenslotte niet meer wordt gewenst.

Zo wijzigen zich thans de opvattingen over huwelijk en gezin sterk in humanistische richting. Geen nieuw stelsel vervangt het dogma. Het wordt vervangen door de eigen verantwoorde-

lijkheid der betrokken personen: man en vrouw. Een verantwoordelijkheid, die zij ontleen aan hun hoge opvattingen van het huwelijk en het gezinsleven. Die laten niet toe, dat men het huwelijk gemakkelijk ontbindt, noch dat men, als alle innerlijke contact afwezig blijkt, bij elkaar blijft, omdat de godsdienst het gebiedt. En die opvattingen eisen een goed, waarachtig gezinsleven. De een zal daarvoor 2, 3 of 4 kinderen willen, de ander zoveel hij er krijgen kan. Nooit: zoveel hij er krijgen moet, volgens kerkelijk of priesterlijk gebod. En die opvattingen vereisen de monogamie, omdat werkelijk, geheel liefhebben een en ondeelbaar is.

Zo ziet de humanist gezin en huwelijk. Zo ziet onze tijd het. De kerken zijn op dit gebied het persoonlijk- en maatschappelijk leven niet meer de baas. De R.K. Kerk aanvaardt de bewuste regeling van het kindertal (Ogino-Knaus). De Ned. Herv. kerkelijke gemeenten verwierpen de synodale sancties op de scheiding. En dat verheugt ons. Niet omdat wij gemakzucht en oppervlakkigheid toejuichen, die dikwijls de drijfveren zijn. Die verwerpen wij evenzeer als gehuichelde huwelijksrouw en verwenste kinder-„zegen". Het doordringen der humanistische opvatting verheugt ons, omdat het een bevrijding van de mens betekent, een grotere verwerkelijking van zijn zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. Dat deze zich zo sterk openbaart op het gebied van huwelijk en gezinsleven bewijst, dat het hier een zéér wezenlijke verandering in onze cultuur betreft.

(Gedachten naar aanleiding van het

OPROEP

Onder de buitenkerkelijken heerst bezorgdheid over het geestelijk leven in ons land. De geestelijk en zedelijke weerstand neemt dagelijks af, de vanouds aanvaarde normen verzwakken. Het Humanistisch Verbond bindt de strijd aan tegen deze ondermijning van het volksleven. Dat eist kracht, tijd en geld. Geestelijke zorg moet gegeven worden: aan soldaten, zieken, gevangenen. Dat is een zaak van alle buitenkerkelijken.

Het Fonds VOLKSOPVOEDING dient dit werk onder de onkerkelijken. Laat Uw bijdrage een steentje zijn voor deze geestelijke opbouw. Stortingen op Giro 304960 t. n. v. Humanistisch Verbond. Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht, of per postwissel.

boek van Dr. V. W. D. Schenk: *Liefde, Huwelijk en Sexualiteit*, uitgever G. van Oorschoot, Amsterdam. Een zeer leesbaar, eenvoudig boek, dat de zienswijze van de humanist goed weergeeft.)

Van zielsrust en genot, waar we naar hunkeren, kan geen sprake zijn voor er door loyale verhoudingen onder de mensen weer de mogelijkheid bestaat tot vrijheid, vriendschap en vrede.

J. GRESHOFF.

zijn schaars en van elkaar gescheiden door lange pauzes, waarin zij het vallen van de waterdruppels uit de lekkende kraan boven de waschbak hoort. Er wordt niet gesproken; waarschijnlijk is er dus maar één man achtergebleven. Nu haar ooren zich opnieuw op luisteren hebben ingesteld, hoort zij weer veel scherper, is zij in staat de bewegingen van den man boven te volgen en vast te stellen waar hij zich bevindt. Als hij over het tapijt gaat, kan zij hem bijna niet hooren, maar op het linoleum klinken zijn stappen zoo duidelijk alsof hij onder de vloer loopt. Zij tracht zich een voorstelling van den man te maken, maar zij kan alleen maar een paar schoenen zien, die op het tapijt in de slaapkamer staan. Haar vrees is verdwenen en als zij haar adem inhoudt, doet zij dit niet uit angst, maar alleen om beter te kunnen luisteren.

De voetstappen zijn nu recht boven haar. Zij schrikt als zij het tikken hoort van het luijk, dat niet vlak in de sponning ligt. Als die man het merkt en haar ontdekt, dan is zij verloren. Als hij haar niet ontdekt, is zij even goed verloren. Hij staat nu voor de waschbak, heeft de kraan open gedraaid en vult een glas. Zij hoort het stroomen van het water door de buizen, het tikje van het glas op het marmer. Hoe is het mogelijk, vraagt zij zich af, die man doet alles maar in een andermans huis, hij drinkt water uit ons glas, loopt door onze slaapkamer, hij kijkt in kasten en laden, en ik lig in mijn eigen kamer onder de vloer en mag mij niet bewegen. Op eens huilt zij, stil en zonder te snikken, voelt zij warme tranen die strepen op haar wangen trekken.

De kraan loopt niet meer en eentonig tikkend vallen de druppels weer in de buis. De glaasjes in het lantaarntje op de mahoniehouten tafel rinkelen als de lade wordt opengetrokken, en als zij daarna het ledikant hoort kraken, weet zij dat de man haar brieven heeft gevonden en dat hij deze nu op het bed zit te lezen. Zij ondergaat een gevoel van schaamte, als dat gepaard gaat met kramp in haar buik en deze pijn verdwijnt pas, als zij hoort dat de man het bed verlaten heeft en weer door de kamer loopt. Hij heeft opgehouden met het snuffelen in haar brieven en houdt

zich nu bezig met de inhoud van de linnenkast, waarvan de deur zacht krakend is opengedaan. Een nieuwe plaats waar vreemde, onbescheiden handen in haar leven kunnen wroeten. Daar liggen haar hemden, haar bruidsjapon en daar staat ook de naaidoos met speelwerk, die Leonard voor haar meebracht, toen zij een jaar getrouwd waren. Daar liggen duizend andere kleine herinneringen, die niet voor vreemde, vijandige blikken bestemd zijn. Maar wat geeft het; in dit veilige vertrouwde huis was immers niets voor vreemden bestemd? Er worden laden opengeschoven, er ritselt papier, er valt iets op de grond. Nu moet hij ook de naaidoos zien. Als hij die in 's hemelsnaam maar niet open maakt! Dit kistje bevat het laatste dat zij nog van zichzelf kan noemen, het armzalige overschot van een leven dat onherroepelijk voorbij is. Als vreemde vingers deze doos openen en het speelwerk dat Leonard opgewonden heeft in beweging zetten, dan zal het lied, als een vogel die opgesloten was, ontsnappen en nooit weer terugkeeren. Vader Jacob, slaap je nog? Het is het lied, dat zij samen bij de spelende doos hebben gezongen, het lied van gisteren en eergisteren, toen het leven nog goed was, van stille vredige avonden en veilige, zorgeloze dagen. Als zij de doos heeft uitgepakt en het deksel voor de eerste maal optilt, kijkt Leo haar lachend aan en in zijn oogen tintelt diezelfde uitdrukking van blijde verwachting die zij voor het eerst zag toen hij haar vroeg.

Zij houdt haar adem weer in, niet om beter te kunnen luisteren, maar omdat zij weer bang is. Waarvoor? Nu is de stilte glad, als een bevroren vijver, strak als het blauw van de dampkring boven besneeuwde velden, gespannen als de stalen snaren van een harp. De stilte staat in het centrum van haar aandacht, als een harde ivoren kogel, in wankel evenwicht balanceerend op de punt van een naald. Als dit evenwicht verstoord wordt door geluiden, zal de kogel omlaag storten en haar verpletteren. De melodie, die niet klinken mag, zal, als zij komen mocht, het sein zijn, het noodlottige wachtwoord, waarop een ramp moet volgen.

PANDEMONIUM

In de oorlog was ik de violist Karel Speelman uit het oog verloren, maar enige weken geleden kwam ik door een toeval achter zijn adres: hij bleek in een flat ergens in de binnenstad op kamers te wonen. Ik besloot hem nog dezelfde avond te gaan opzoeken.

Een juffrouw deed schaterend van het lachen de deur voor me open: „Ik kom voor mijnheer Speelman”, zei ik enigszins verwonderd. „Die deur daar in”, gieselde ze. „En verexcuseer dat ik maar weer naar binnen ga. De bonte trein, weet U”. En ze verdween grinnikend door een deur, waarachter een portie publiek-in-blik daverde van louter lol.

Terwijl ik mijn jas aan de kapstok hing, hoorde ik Speelman ijverig de Symphonie espagnole studeren. „Hij is vooruitgegaan”, dacht ik, terwijl ik aanklopte. Daar ik geen antwoord kreeg, stapte ik naar binnen en zag dat mijn vriend in 't halfduister bij het raam stond te spelen. „Hallo”, zei ik, maar hij scheen niets te merken, draaide zich niet om en speelde rustig door, terwijl uit de aangrenzende kamer de radio loeide. Ik schraapte mijn keel, begon het vioolthema mee te fluiten, maar Karel reageerde niet. Was hij dan doof geworden, als Beethoven? Ik trad in zijn gezichtsveld, hij keek verrast op, speelde een phrase uit en kwam met de viool in de hand op mij toe. „Ben je het zelf of is 't je geest?” lachte hij. En daarna volgden de geijkte vragen en uitroepen, waarmee vrienden, die in jaren geen contact hadden, elkaar plegen te begroeten.

„Wacht even”, zei Karel plotseling midden in mijn woordenvloed, zette zijn viool in een fauteuil, diepte een enorm pincet uit zijn binnenzak op en begon daarmee uit zijn linker oor een draderige grijze massa te trekken. „Wat gebeurt hier!” riep ik ontzet en greep me aan de muziekstandaard vast. „Niets bijzonders”, verzekerde mijn vriend met een glimlach, terwijl hij de hersensubstantie tot een balletje kneedde. „Dit is kauwgom”.

„O juist ja”, zei ik vol begrip, om niet voor onintelligent door te gaan, en liet me in een stoel zakken.

„Je moet weten”, legde Karel uit, zijn andere oor open peuterend, „dat het hier nu en dan niet te harden is van het lawaai. Overigens is deze kauwgom maar een experiment: de geluid-dempende watten zijn namelijk uitverkocht”.

Hij legde de viool op zijn bed en ging tegenover me zitten. „Als je even luistert”, vervolgde hij, „hoor je op 't ogenblik drie of vier concerten door elkaar heen. Let op: van links komt een kennelijk jazz-rhythme”. Hij klopte de maat op een tafeltje. „Van rechts hoor je... ik geloof het scherzo uit de vijfde van Schubert, is 't niet? Een beneden spelen ze de Morgenblätter-wals; ochtendbladen in avondeditie”. Plotseling begon er ergens een hond te janken: met lange, huiveringwekkende uithalen. „Nu zijn ze beneden uitgegaan”, stelde Karel vast. „Dat kan een hele nacht duren. Als ze niet thuis zijn, huult de hond; als ze thuis zijn, huult de radio en als de radio zwijgt, huilen ze zelf, want dan hebben ze ruzie en dat kun je hier woord voor woord volgen. Verschil van mening gaat altijd gepaard met stemverheffing”. Wij zaten een ogenblik te luisteren. Karel stak een vinger op: „Dames en heren”, zei hij met een opgewekte stem, „in onze efficiency-uitzending hoort U thans tegelijk met het laatste nieuws: de honderdzevenendertigste psalm, de mars „Turf in je ransel”, het allegretto uit de zevende symphonie van Beethoven en het janken van een rasterrier. Een en ander buiten verantwoordelijkheid der omroepverenigingen”.

„Maar dat is om gek te worden!” riep ik uit. „Welnee”, zei Karel, „dat is polyrhythmiek, een kwestie van wennen. Lijkt dit niet op de kermis uit Petrousjka? Maar ik geef toe, dat ik geen viool, laat staan theorie zou kunnen studeren, als ik gedwongen was, deze kakophonie voortdurend aan te horen. Alleen met dichtgeplamuurde oren is het te doen”.

„Hoor je jezelf dan wel spelen?” vroeg ik.

„Dat valt mee”, zei Karel. „Geluiden van dichtbij blijf je horen, maar van verderaf hoor je niets. De tram zie je geluid loos voorbijschieten als in een stomme film; het is een genot. Maar laat ik in hemelsnaam het raam weer dichtdoen; ik moet zo schreeuwen”.

„Wist je”, zei Karel, terwijl hij het raam dicht-schoof, „dat de oude Grieken al over het rumoer in hun steden klaagden? En dat was dan alleen nog maar geschreeuw van kooplui. De bukolische poëzie is voor een goed deel ontstaan uit heimwee naar de stilte. Maar het lawaai van twintig eeuwen geleden kan natuurlijk niets zijn geweest; bij het inferno

waarin we tegenwoordig moeten zien te leven”. „Doet de politie er niets tegen?” vroeg ik. „Er zijn toch verordeningen?”

„In 't algemeen doet de politie met alle verordeningen hier niet veel aan”, zei Karel. „Je moet namelijk eerst met de overtreders „gepraat” hebben, maar dat helpt in de regel niets, daar niemand iets van zijn eigen lawaai wil prijsgeven, omdat hij dan overstemd wordt door de anderen. Men wil wel „ontwapenen”, als de anderen het maar éerst doen. Het gevolg is, dat niemand het doet. Het probleem is niet zo eenvoudig”.

„Maar je wilt toch niet beweren”, zei ik, „dat alle mensen zo onbeschaafd zijn, dat er niet redelijk mee te praten valt?”

„Niet alle”, antwoordde Karel. „Maar wel betwijfel ik, of iemand, die zo onbeschaafd is, dat hij zijn medemensen overlast aandoet terwille van eigen egoïstisch plezier, nog genoeg beschaving bezit om voor rede vatbaar te zijn”.

„Waarom neem je zelf ook geen radio?” vroeg ik, half gekscherend. „Je kunt dan tenminste zorgen dat je de andere niet hoort”.

„En wat zou ik daaraan hebben? Dacht je nu heus dat het nog een genot was, naar Bach te luisteren met als achtergrond het geschreeuw van een moord- en doodslaghoorspel? Nee, het is werkelijk goedkoper en gezonder, je oren dicht te stoppen en je niet te ergeren”.

„Zou dat werkelijk het gezondste zijn?” vroeg ik. „Zouden we op die manier niet steeds méér van onze weerstand inboeten, niet steeds gevoeliger worden? Kun je je eigenlijk niet beter harden tegen het lawaai? Ik zou bijna willen vragen: stop jij je oren dicht omdat je een musicus of omdat je een neurasthenicus bent?”

Mijn vriend begon te lachen. „Wie riep daar zoëven, dat het hier om gek te worden was?” glunderde hij. „Zou niet ieder gevoelig mens in deze omgeving binnen afzienbare tijd neurasthenisch worden? In een harding tegen lawaai kan ik niet geloven. Je gaat toch ook niet in de zon zitten kijken om je ogen te harden. Natuurlijk zijn er mensen, die het lawaai goed verdragen; er zijn er zelfs, die het regelmatig opzoeken, voor wie het een levensbehoefte is. Zij schuwen de stilte, misschien omdat ze angst hebben om met hun gedachten alleen gelaten te worden. Maar je kunt onmogelijk zeggen, dat deze mensen tegen het lawaai „gehard” zijn: ze zijn afgestompt. Dat is iets anders! Ze hebben het luisteren allang verlerd.

Daarnaast heb je dan de mensen, die nog luisteren en nog kijken kunnen: de sensitieven in alle graden, die in deze wereld uit zelfbehoud donkere glazen voor hun ogen en kauwgom in hun oren moeten hebben. Noem hen voor mijn

Als het lied dan toch komt, drukt zij haar vingertoppen op haar oren, maar de weg naar haar hersenen, die moeten luisteren, kan zij niet versperren, en helder en duidelijk, alsof de speeldoo's vlak naast haar staat, dringen de dunne metalige klanken tot haar door. Vader Jacob, slaap je nog? Weggevoerd tusschen twee agenten, zingt Leo het, en hij loopt in de maat, glijdend en geluidloos, als een slaapwandelaar. En vader zingt het met een schorre stem, die benauwd en rochelend klinkt, alsof hij er niet uit zal komen. Vader Jacob, sla mij toch! Vader sla mij, vader kraak mij; Jezus Jacob, maak me af!

Als het bewustzijn langzaam terugkeert, is haar eerste gewaarwording een gevoel van doordringende koude. Dan herinnert zij zich, dat er iets voorbij gegaan moet zijn dat een nauwelijks waarneembaar spoor heeft achtergelaten, vaag en vervloeiend, als de ontrimpelde waterbaan achter het kielzog van een aan de horizon verdwijnend schip. Tegelijk met het besef, dat zij leeft, begrijpt zij dat op haar sterven de dood niet volgde. Zij weet nu met zekerheid dat er niets meer gebeuren kan. Op hetzelfde oogenblik dat deze gedachte vorm krijgt en zij de woorden uitspreekt, begrijpt zij ontstellend helder hun betekenis, weet zij dat dit niet alleen de grootste en diepste, maar ook de bitterste waarheid moet zijn, die haar ooit duidelijk geworden is. Zij behoeft niet meer te twifelen, zich af te vragen of er misschien toch nog uitkomst voor haar zou zijn; zij weet nu zeker dat er niets aan te doen is. Haar geest is even koel als haar lichaam, haar denken is niet meer verward en zij wordt niet meer misleid door verkeerde waarnemingen. Zij heeft nu de zekerheid dat de ruwe vlakken, welke haar vingers betasten, niet de planken van een doodkist zijn, maar de ongeschaafde balken waarop de vloer rust. Vlak boven haar hoofd, zoo dichtbij dat zij haar teruggekaatste adem voelen kan, bevindt zich het luik, dat zij alleen maar zal hebben op te lichten om in haar slaapkamer te komen. Maar zij kan niet naar boven gaan, omdat zich daar een indringer bevindt, die met zijn zware schoenen midden in haar leven staat. De grond waarop zij ligt is vochtig, het

klamme zand waarin zij haar vingertoppen kan wegdrücken, herinnert haar aan een strand met spelende kinderen. Een jongetje staat bij een zandberg en achter hem is het vlak van de zee, aan welker uiterste grens de rookpluim van een schip nog zichtbaar is. Al heel lang heeft zij geweten dat het schip verdwijnen zou om nooit weer terug te keeren en nu het eindelijk gebeurt, verwondert het haar niet. Het schip dat door haar denken heengegaan is, laat een rimpellooze baan in gerimpelde leegte achter.

Achter het hoofd hoort zij het geluid van de vallende waterdruppels, maar verder is het stil. Beteekent dit dat ontbreken van geluiden, dat er niemand meer in huis zou zijn? Misschien bevindt de man zich nu in de voorkamer of in de keuken. Hoe lang lig ik hier? fluistert zij. Het sloeg negen uur toen zij gerucht op het plaatsje achter de keuken hoorde en de indringers binnen kwamen. Nadat de deur achter Leo en vader dichtsloeg, heeft zij gehoord hoe de man die achtergebleven was, alles doorzocht en kasten en laden opende. Toen kwam de muziek uit de speeldoo's en daarna was er niets meer..... Boven blijft het stil. Ik kan proberen op te staan, denkt zij, maar ik kan hier ook blijven liggen. Niemand zal weten dat ik hier lig, dat ik weg ben, zooals Leo en vader, zooals zooveel anderen. Ik ben niet bang voor dien man boven — er kan mij niets meer overkomen — maar ik wil hem niet zien.

Als er nog iemand in huis was, zou zij nu zeker iets gehoord moeten hebben. De ruimte onder de vloer, die als een klankbodem werkt, loopt onder de geheele verdieping door en maakt de zwakste geluiden goed hoorbaar. Het is mogelijk dat de man nog niet vertrokken, maar in slaap gevallen is.

Als zij haar hand omhoog beweegt naar het luik, doen haar spieren pijn en voelt zij dat haar arm stijf geworden is. Het luik geeft mee zonder geluid te maken, maar zij laat het voorzichtig weer zakken, als zij ziet dat er licht door de smalle spleet valt. Er zijn dus toch nog mensen!

Н. В.

J. v. P.

De vrouw gaat zitten op de rand van het bed en haar vingers glijden aarzeland over het gladde satijn van de deken. Ze hebben rommel gemaakt, zegt zij, als zij de geopende kasten en laden ziet, waarvan de inhoud op de grond en op tafels en stoelen ligt. Zij is nu weer thuis, nog wat vreemd en onwennig, alsof zij zooeven van een verre reis teruggekeerd is. Het duurt even voordat zij alles herkent, maar ook daarna wordt de omgeving haar niet geheel vertrouwd meer. Het meest bekend is haar de gladde deken en als zij deze aanraakt, voelt zij het verleden. Maar de deken is eenzaam, zooals zijzelf, want achter de deken is het gat, de leegte. Het helpt haar niets als zij er aan denkt dat zij onder deze deken zoo lang met Leonard geslapen heeft, of dat zij zich voorstelt de borst van Leo of de rimpelige hand van haar vader aan te raken. Zij weet dat zij iets beroert waarop een ander gezeten heeft, de deken die een leegte bedekt, die altijd leeg zal blijven. Haar wang drukt zij tegen het kussen, dat nog naar Leo's haar ruikt. Nog dagen, misschien nog weken zal het katoen de geur vasthouden. Langzaam en onmerkbaar zal de geur zwakker worden en dan zal ook dit, het laatste, verdwenen zijn. Niets blijft er dan de herinnering en ook deze vervaagt.....

Zij weet wat haar te doen staat. Het is maar weinig en het zal niet lang duren. De brieven, die op de grond verspreid liggen, schuift zij met de punt van haar schoen bijeen. Een brief van Leo raapt zij op, maar als zij het blad opgevouwen en een blik op het handschrift geworpen heeft, legt zij het naast zich neer. Nu niet, denkt zij. In de kleine lade van het nachtkastje liggen de opgespaarde slaappoeders. Het zijn sterke

Kampflitsen uit Blaricum en Oisterwijk

Kennismaking

Zaterdagmiddag in Augustus. Je stapt wat aarzelend van je fiets, zet 'm tegen de muur van het kamphuis en je kijkt dan schuchter naar de ingang van het huis waar al wat andere kampgenoten komen en gaan. Dat zijn ze dus, de anderen, waarmee je deze week één gemeenschap zult moeten vormen. Zal het gaan? Je komt hier, evenals die anderen, met je eigen verdrietelikheden en blijheden. Zal het lukken je los te maken en onder te dompelen in de bron van kameraadschap, waarover het zo mooi is poëtisch te praten, maar waarmee je in de praktijk toch nog wel eens tobt? Dan heeft de eerste handdrukking plaats, nog vormelijk, mijnheer zo en zo stelt zich voor aan mevrouw die en die. Dat duurt niet lang!

Een half uur later zit je met bijna honderd andere mensen aan een genoegelijke maaltijd, oude kennissen, en die zijn er al heel wat in het Verbond, brengen de stemming erin, je vergeet al een paar keer „U” te zeggen en voor je er erg in hebt ben je in een geanimeerd gesprek gewikkeld. Na de maaltijd begint het pas goed. Eerst even gezamenlijk corveën. Er is niets dat de scheidsmuren zo weg vaagt tussen mensen. Werkelijk als Stalin en Truman eens samen de trappen van het U.N.O.-gebouw of van het Kremlin moesten dweilen..... Dan officiële voorstelling. Ieder moet in een kort rijm naam, beroep enz. vermelden. De kostelijkste puntgedichten worden geboren en dan om het laatste ijs te breken, gemeenschappelijk zingen! De bundels van het Verbond komen te voorschijn en wie zo gezamenlijk zingen: „De ster-

ren verschijnen.....” zijn niet langer vreemden voor elkaar. Dat blijkt ook wel 's avonds op de slaapzalen. Met moeite wordt de kampeider de gemeenschappelijk ontketende uitbundigheid om 12 uur meester en dan nog klinkt denderend van de mannenslaapzaal: Wel Annemarieke waar gaat gij naar toe?, waarop de vrouwen-slaapzaal, ergens diep in het gebouw, eenstemmig en enthousiast antwoordt: „Ik ga er naar buiten, al naar de soldaatjes”. Als de laatste ogen dichtvallen, is de kennismaking, waarbij we alle vervelende vormelijkheid van alle dag van ons hebben afgeschud, achter de rug.

Nachtwandeling

Als een donkere wal ligt de wereld rond het kamphuis voor ons. Boven ons de wijde hemel met de niet te tellen sterren. We zetten ons in beweging en zoeken enige afstand zodat we elkaar niet storen. Hier en daar klinkt nog een gedempt gesprek. Dan schuifelen we een donker bospad op en wat slechts weinigen alleen kunnen of durven beleven wordt werkelijkheid; bijna verloren mensen in de nachtstilte van een bos. In de verte de roep van een enkele opgeschrikte vogel, verder hoor je slechts het gekraak van dorre bladeren en takken en ook dat verstomt als we een ogenblik stil staan. Je voelt dat dit een moment is dat, op de een of andere wijze, in je verdere leven van betekenis is. De groep gaat verder. De tocht heeft een komisch slot. Samengedoken bij een ven ondergaan we nog even de schoonheid van de nacht, dan vertelt één van ons een gruwelijk verhaal over een klooster dat hier in de Middeleeuwen zou hebben gestaan en waaruit een non, Aïda, door een edelman werd geschaakt. In 't heetst van het verhaal vlamt aan de overzijde van het ven plotseling Bengaals vuur op, dwarrelen nonnen in witte kledij voorbij en klinkt het luguber over het water: Aïda..... Aïda..... Humanisten zijn niet zo gauw geschokt en in vrolijkheid wordt de tocht voortgezet; het is goed dat we vlak bij huis zijn!

Discussie

Dat is altijd een verschrikkelijk moeilijk pro-

Foto Ger. C. Weggelaar.

poeders, heeft de dokter gezegd, nooit meer dan een tegelijk. Zij heeft nu een heele voorraad, meer dan genoeg. Als zij de poeders telt en zich vergist, begint zij opnieuw. Er zijn er meer dan dertig; voor elk van haar jaren een poeder. Dat is nog niet de helft van de leeftijd, die een gezond mensch bereiken kan. En zij is gezond.

Opnieuw neemt zij Leo's brief. Nu niet, denkt zij, en zij begint te lezen. Na de eerste drie regels legt zij de brief neer; zij begrijpt hem niet. Het handschrift is bekend en duidelijk, wat er staat is eenvoudig, maar toch begrijpt zij het niet. Het zijn zinnen uit een boek, uit een krant, woorden van een vreemde. Zij gevoelt medelijden met haar lieven, ongelukkigen jongen, omdat zij hem niet begrijpen kan, het doet haar pijn dat zij hem moet laten praten, zonder dat zij antwoord geven kan, maar het is nu eenmaal niet anders. Waarom ook? vraagt zij, het kussen streelend.

De poederpapiertjes kraken zacht, alsof zij bonbons uitpakt. Het witte poeder glinstert in het lamplicht als sneeuwkrystallen. Leo heeft bonbons voor haar meegebracht, sterke bonbons; niet meer dan een tegelijk. Het is nu bijna drie uur en ofschoon de klok tikt, staat de tijd stil, omdat er niets meer gebeuren kan. Verscheur dan ten minste die brieven! Zij weet dat dit een redelijk verlangen is, maar het is haar te veel moeite. De mensen maken het zich te moeilijk. De leegte papiertjes van de poeders laat zij op de brieven vallen. Het is nog maar kort geleden dat zij het vloerzeil heeft gewreven, maar de nieuwe bewoners zullen zeggen dat zij een slordige, smerige jodin is, is geweest. Ondanks alles dat geweest is, schijnt het leven dus door te gaan, zal er een morgen en overmorgen komen, zullen de mensen elkander opvolgen. Dat gaat altijd door, omdat het leven wel voorbij gaat maar geen einde heeft. Maar na haar zal er niemand meer komen, alleen zij staat stil voor het groote gat, voor de leegte waarin zich niets bevindt en waarin niets meer gebeurt. Nooit, zelfs niet op oogenblikken dat zij verdriet had en bang was, heeft zij vermoed dat het leven kon eindigen in een leegte, waarin zij alleen was en aan zichzelf overgelaten zou zijn. Zij staat in haar eigen leegte, als een dorre

cactus in een eindeloze woestijn, zij is een verschrompelde huls met een paar verstilde herinneringen. Haar borst is een zilverige, verdorde Judaspenning, waarin haar hart rammelt als verdroogd zaad. Er is nu geen spijt, geen verdriet en geen verlangen meer, zij is leeg en in haar borst is alleen een rammelend hart, dat niet tot rust kan komen.

Alle poeders liggen nu in het glas en zij moet er alleen nog maar water op doen. Er ontstaat een troebele melkachtige vloeistof als zij water in het glas laat lopen, maar een deel van het poeder lost niet op en blijft op de bodem liggen. Zij zet het glas neer op het marmeren plankje onder de spiegel en als zij naar de voorkamer wil gaan, misschien om het licht uit te draaien, ontdekt zij dat iemand in de feauteuil voor de haard zit te slapen. Zij schrikt, maakt een achterwaartse reflexbeweging en stoot tegen de schuifdeur. In de stilte klinkt de slag scherp als een schot, maar zij hoort het niet. Zij ziet alleen maar den man in de stoel, die even met geopende oogen blijft zitten en dan overeind springt. Een oogenblik staan zij daar als twee vijandige dieren, die zich plotseling tegenover elkander geplaatst zien en beiden wachten op de aanval van de ander. Dan pas schijnt de man ver genoeg ontwaakt te zijn om te kunnen begripen, dat hier geen gevaar dreigt. Terwijl hij haar opneemt, verandert de uitdrukking van zijn gezicht, hij begint te glimlachen, strekt zijn hand uit en zegt dat zij bij hem komen moet. Zij weet wat deze man van haar verlangt. Onafgebroken houdt zij haar blik gevestigd op de nog steeds uitgestoken hand, die anders, gevaarlijker en wreder is dan alle andere handen die zij vroeger gezien heeft. Het is een dierlijke hand met een eigen leven en een eigen wil, een beest dat zelfstandig iets doen kan. —Ben je bang? De man is op de armleuning van de stoel gaan zitten en terwijl hij met witte tanden grijnst als een aap die zal gaan bijten, schopt hij met zijn voet, die hij heen en weer laat slingeren, tegen een op de grond staande koffer. Alles, ook die voet en zelfs haar eigen koffer, schijnt een leven gekregen te hebben en gevaarlijk geworden te zijn.

Vervolg zie blz. 11

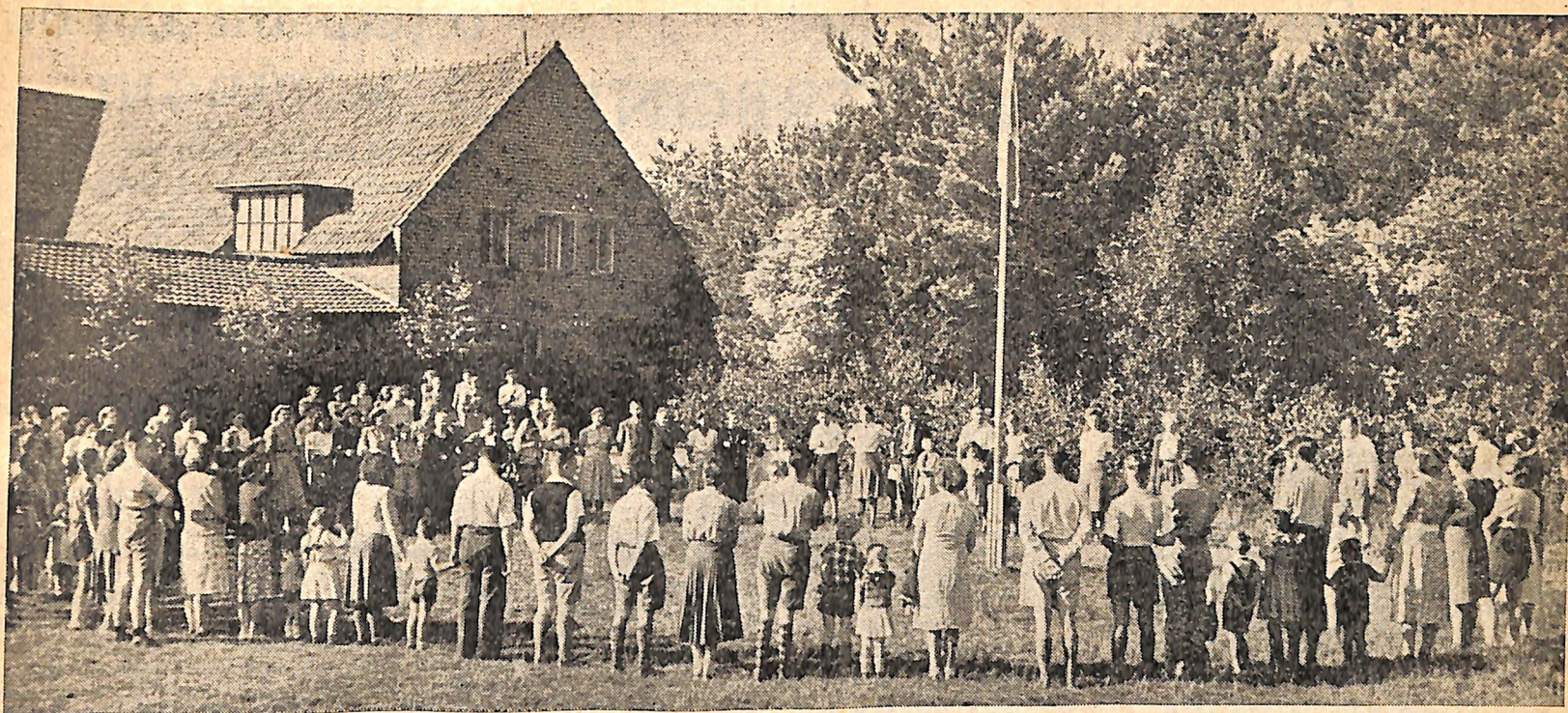

Foto Ger. C. Weggelaar.

bleem in een Kamp, de een doet niets liever en discussieert het liefst van Zaterdagmiddag tot Zaterdagmiddag, de ander zegt de eerste avond al: Hou nou eindelijk eens op met dat geklets. De gulden middenweg lijkt me ook hier de ware. Enkele goede inleidingen en aan de hand daarvan een diepgaande discussie, waarbij natuurlijk ook wel eens een zijpad kan worden ingeslagen. Wht hebben we op deze manier toch ook fijne uren beleefd deze zomer! Ik herinner me hoe ik een lang gesprek heb gehad met één van de kampgenoten en toen plotseling bij een discussie sprak een ander, die ons gesprek niet kende, enkele gedachten uit die duidelijk naar de oplossing van het door ons aangeraakte probleem wezen. Even zochten onze ogen elkaar en het knipoogje van verstandhouding bewees me dat ook bij de ander zo'n, meestal ongemerkt, ogenblik van geestelijke verrijking er was. En vooral na de discussie! Dan vinden kleine groepjes van twee of drie elkaar, dan raak je soms helemaal van het eigenlijke onderwerp af, vaak komen dan ervaringen uit het eigen leven naar voren en worden allerlei persoonlijke moeilijkheden besproken. Zo ontdek je elkaar als mens in zorgen en vreugden en wat stemt ons tot groter voldoening dan dat wij merken dat wij onze medemens naderen, echt zonder bijbedoelingen naderen, en alleen daardoor al hem en onszelf sterken.

De kleintjes

Ook die waren er in onze familiekampen! Soms in aparte tenten, soms in slaapkamers samen met de ouders. „Zeven uur heit de klok”. In kamphuis „Morgenrood” in Oisterwijk wordt dat aangekondigd door een zware slag van ijzer op ijzer. En dan komen ze aan, uit de slaapkamers in het bosrijke achterterrein, jongens en meisjes van 6—12 jaar, in de pyama's, netjes opgepoetst door hun moeders. Wat is dat fijn zo in die vrolijk geschilderde zaal een gezellige kring te vormen. Daar klinkt de piano en Henk van Laar zet ze met een paar grappen aan het zingen.....: „Een, twee, drie, plak spek in de pan.....” De ouders, die buiten in de kuil een genoegelijk babbeltje maken, horen het spek sissen. En dan dat verhaal, iedere

avond een episode, en wie kan er zó vertellen als Oom Henk. Als de moeders ze een half uur later „er onder stoppen” wordt het verhaal tot in het kleinste detail weer genoten. Of de kleintjes in de familiekampen zich geamuseerd hebben? In Oisterwijk? In Blaricum? En of juist voor de kleintjes in deze kampen niet een stukje levensstijl is verwerkelijkt dat voor hun later leven van het hoogste belang kan zijn, vooral als er ook in het gezin zelf aan verder gewerkt wordt? Moge daarom ons werk en naar de kant van de verdieping en naar de kant van de beleving worden voortgezet.

Muiderslot en St. Jan

Twee hoogtepunten van schoonheid in ons kampleven van deze zomer! Een dreigende zomeravond, met donkere wolken vlak over het grauwe water van het IJsselmeer. Dwars door Muiden trekken enkele honderden humanisten en verzamelen zich rondom de oude put op het slotplein. Wandeling door het eeuwenoude kasteel, langs stikdonkere torentrappen, een stil-mijmeren voor een haast vergeeld portret, het bewonderen van een fraai meubelstuk en dan een moment van intense schoonheid voor een der smalle ramen waardoor het laatste licht binnenvalt. Samenkomst in de door kaarsen verlichte ridderzaal. Stuiveling spreekt, de wondere muziek van cello, fluit en viool klinkt op, de zoete klank van Hoofts minnedichten speelt in een dartele voordracht door de zaal. Drijfnaat, maar diep voldaan, komen we die avond in het nachtelijk kamphuis terug. Een gloeiend-hete zomerdag in 's Hertogenbosch. De vele prachtige mannenfiguurtjes op de steunberen van de St. Jan moeten het er warm van gekregen hebben. En dan uit het zonnenbranden in de lavende koelte van de kathedraal. Alleen al dit stille, haast tastbare licht is een tocht naar deze kerk waard. Wat moet men het meest bewonderen: het doopvont, de luchters, de preekstoel, de banken, het is alles even mooi, maar toch, vooral voor ons humanisten, treedt achter deze schoonheid naar voren de mens die dit alles wrochtte. Grenzen van tijd en levenbeschouwing vallen weg en

Waarde Kampgenoten,

Het is mij, mede namens mijn vrouw, een groot genoegen, U allen hartelijk dank te zeggen voor de grootse wijze en het enthousiasme waarmee gij ons hebt verwelkomd ter gelegenheid van ons 25-jarig huwelijksfeest.

Het heeft ons ten zeerste ontroerd en we zullen deze heugelijke gebeurtenis steeds gedenken, alsmede het mooie boekwerk, waarmee wij werden vereerd. De organisatoren van dit feest onze hartelijke dank.

ALI en BEN.

je voelt je een ogenblik zeer verwant aan de 15de eeuwse mens die dit doopvont, deze bank bewerkte. Een uur later fietsen we door een donker Brabants dennenbos. Aan een boom plotseling een kruisbeeld. We blijven er even goed humanist om, maar na deze tocht om en in de St. Jan, begrijpen we er iets van.

Bonte Avond

Wat een zotheid kunnen mensen, die een week lang sámen geleefd hebben, met elkaar uitvoeren. Ieder doet wat, voorlezen, lekespelen, dansen, musiceren, als een bonte rij trekt het voorbij. Meermalen klinkt een daverende lach op, in de korte pauzes kijkt men elkaar eens aan met de blik van mensen, die weten dat het goed is bij elkaar te zijn. Aan het eind van de avond trekken we het kamphuis uit. Buiten in een wei wordt een laaiend kampvuur ontstoken. We kijken stil in de wild-oplaaiende vlammen. Dan begint een fluit en machtig, maar mild, klinken onze liederen op..... de sterren verschijnen..... Dona nobis pacem..... Daarna is het stil, er valt ook niets meer te zeggen. Hoe lang hebben we rond het langzaam kwijnende vuur gestaan? Ik weet het niet..... maar als we terugkeren over de donkere hei staat het onuitgesproken tussen ons: Wat was dit alles goed! Wat heeft, ondanks alles, het leven een diepe bekoering.

De positie van het HUMANISTISCH VERBOND

Het Humanistisch Verbond is opgericht 17 Februari 1946 te Amsterdam; de statuten zijn goedgekeurd bij Kon. besl. van 3 October 1947; het is gevestigd te Utrecht: Weerdsingel O.Z. 80, Giro 304960.

Grondslag: Onder humanisme wordt verstaan een volwaardige levensbeschouwing, die zonder uit te gaan van het geloof in een persoonlijke God, de positie van de mens ten aanzien van de wereld, de cultuur en de medemens geestelijk opvat. Deze omschrijving houdt een afgrenzing in ten aanzien van alle puur vitalistische levensovertuigingen. Eveneens ten aanzien van het Christendom en het Christelijk humanisme.

Doel: Het tegengaan van onverschilligheid en nihilisme in het onkerkelijke volksdeel door het scheppen van een geestelijk centrum in de volle zin van het woord, alsmede het opkomen voor de gelijkgerechtigheid van het humanisme en de godsdienstige levensbeschouwingen. Het Verbond streeft ernaar als geestelijk centrum voor het buitenkerkelijke volksdeel in de volksgemeenschap een plaats in te nemen, die overeenkomt met die van de kerken.

Organisatorische verbanden: Het Verbond onderhoudt een nauw contact met of heeft het aanzien gegeven aan de volgende instellingen:

De Stichting voor Maatschappelijk Werk op Humanistische Grondslag „Humanitas”, Frederiksplein 46, Amsterdam-C. Gemeente Giro S 602.

De Humanistische Stichting (voor studie, opvoeding en verpleging), Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht. Giro 69818.

Het fonds-Volksopvoeding (voor verbreiding van geschriften en aanstelling van geestelijke raadslieden), Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht. Giro 304960.

De Studenten-Vereniging op Humanistische Grondslag, te adresseren via Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht.

De Moderne Jeugdraad (niet-confessionele vorming buiten schoolverband), Keizersgracht 717, Amsterdam-C. Giro 8000 t.n.v. Amsterdamse Bank.

Dienst voor de niet-gegrepen Jeugd. (niet-confessionele vorming van de massajeugd), Keizersgracht 717, Amsterdam-C. Giro: 8000 t.n.v. Amsterdamse Bank.

Werkzaamheden:

Het bevorderen van regelmatige radio-uitzendingen, het uitgeven van periodieken, boeken en brochures, het organiseren van bezinningsbijeenkomsten, cursussen, voordracht en muziek, weekends, excursies en

kampen, de bestudering van humanistische problemen.

Cel- en ziekenhuisbezoek, voogdijwerk en reclassering, kinderruitzending en plaatsing van kinderen, geestelijke zorg in kampen en garnizoensplaatsen, opleiden van geestelijke raadslieden en sociale verzorgers.

Het onderhouden van contacten, zoals met de Nederlandse Culturele Gemeenschap, de Commissie voor Cultureel Contact met Duitsland, de American Humanist Association, de Rationalist Press, e.d.

Waarden der Westerse Cultuur. Het Verbond erkent ten volle de geestelijke en zedelijke waarden, die men veelal als kenmerkend voor onze cultuur beschouwt; overigens zonder toe te geven, dat ze — zoals vaak gedacht wordt. — alle en alleen in het christendom wortelen. Als zodanig moet o.a. genoemd worden de zedelijke eerbiediging van de menselijke persoonlijkheid, en daarmee samenhangend de erkenning van de eisen van persoonlijke vrijheid, sociale gerechtigheid en culturele verantwoordelijkheid. In de praktijk vloeit hieruit voort de grote betekenis die toegekend wordt aan de democratie, vrije meningsuiting, rechtszekerheid en gelijkheid voor de wet, aan gezin en huwelijk en aan verdraagzaamheid in alle kwesties van levensovertuiging.

Verhouding tot de politiek: Het Humanistisch Verbond is geen politieke organisatie en kan dat ook principieel niet zijn. Het heeft een boodschap voor het gehele volk en aan het buitenkerkelijk volksdeel in het bijzonder. Dat houdt in, dat het zich openstelt voor allen die de beginselen van het humanisme ernstig en eerlijk onderschrijven. Dit alles wil overigens niet zeggen, dat het Verbond niet nu en dan behoefte zou voelen zich over de politieke vragen uit te spreken, als er fundamentele humanistische waarden in het geding zijn. Maar het zou een miskenning zijn van de wezenlijke waarde van het humanisme, als het zich aan een bepaalde actuele vorm van politiek zou binden.

Verhouding tot culturele organen: Het Humanistisch Verbond is geen culturele organisatie. Als het zich bezig houdt met culturele verdieping en volksoontwikkeling, dan is dat altijd met de bedoeling daardoor heen te wijzen naar fundamentele menselijke waarden. Ten aanzien van verwante culturele organen moet het Verbond vasthouden aan de gedachte geroepen te zijn tot een wezenlijker bezinning dan op grond van een betrekkelijk toevallige belangstelling voor culturele uitingen mogelijk is. Het is bovendien in het algemeen een eis van verdraagzaamheid cultureel werk niet te beperken tot de aanhangers van een bepaalde levensbeschouwing of te binden aan een bepaalde politiek.

Verhouding tot de kerken: Daar het humanisme opgevat wordt als een zelfstandige, scheppende en volwaardige levensbeschouwing, ziet het Verbond zijn taak in positieve arbeid. Vanzelfsprekend acht het zich verplicht stelling te nemen tegen iedere aantasting van het goed recht der buitenkerkelijken op een eigen levensovertuiging en tegen aanvallen op het humanisme. Anti-kerkelijk is het streven van het Verbond echter niet. Hoewel de humanist er uiteraard van overtuigd is, dat het humanisme een hogere waarheid belichaamt dan de godsdiensten, is hij te zeer doordrongen van het persoonlijke karakter van iedere levenskeuze, om niet bereid te zijn tot ernstige en eerlijke samenwerking met andersdenkenden.

Wensen: Door hen die verantwoordelijkheid dragen in het religieuze, culturele, politieke en

telegram aan de koningin

Het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond verzond het volgende telegram:

Majesteit, het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond, in vergadering bijeen te Amsterdam op 11 September 1948 wenst Uwe Majesteit bij de aanvaarding van de regering eerbiedig geluk in de vervulling van Uw hoge taak.

Namens het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond,

Dr J. P. VAN PRAAG.

officiële leven in Nederland, wenst het Verbond erkend te worden als een centrum van buitenkerkelijke, levensbeschouwelijke bezinning en vormgeving. Het vertrouwt, dat zij doordrongen zullen zijn van de betekenis van het humanistisch streven, juist in dit tijdsgezicht. Het zou voor ons volksleven een ramp zijn, indien deze erkenning bevochten moest worden in een tijd die de tegenstellingen slechts zou accentueren en de verhoudingen vertroebelen. Het Verbond zou die strijd niet schuwen, maar wel betreuren.

DE HUMANISTISCHE STICHTING

Wij vestigen hierbij de aandacht op het bestaan van „De Humanistische Stichting”. Zij heeft tot doel financiële steun te verlenen aan buitenkerkelijke jonge mensen bij hun opleiding en vorming en inrichtingen en instellingen mogelijk te maken ten dienste van de opleiding, vorming of verzorging van buitenkerkelijken. De Stichting beheert daartoe het Humanistisch Studiefonds en het Fonds voor Inrichtingen op Humanistische grondslag.

Beide fondsen worden in stand gehouden door contributies, schenkingen, erfstellingen, legaten en subsidies.

Wij verzoeken ten bate van de Stichting de belangstelling en de medewerking der buitenkerkelijken. De contributie bedraagt f 5,— per jaar minimum. Inlichtingen omtrent schenkingen enz. bij het

Adres van de Stichting: Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht. Gironummer van de Stichting: 69818.

23ste HOOFDBESTUURSVERGADERING gehouden te Amsterdam op 11 September 1948

Ter inleiding geeft de voorzitter een kort overzicht over de algemene toestand van het Verbond. Het zomerwerk is zeer geslaagd en heeft de leden veel gegeven. Het a.s. najaarswerk is goed voorbereid, het winterwerk zal o.a. een kaderscholing, groter contact tussen de jonge Verbondsleden en een uitbreidingsactie omvatten; brochures daarvoor worden gedrukt. De taak van het Verbond wordt steeds omvangrijker. De conferentie van geestelijke raadslieden verrichte vruchtbaar werk. De buitenlandse betrekkingen, vnl. met Engeland en Amerika, werden uitgebreid. Het Verbond is vertegenwoordigd in het Werkcomité van de Nat. Commissie tot uitzending van kinderen en in de kleine Commissie genoemd uit dat werkomité; dit werk vereist veel medewerking van pleegouders en veel financiële steun. Het Verbond was vertegenwoordigd bij de inhuldiging van de Koningin in de Nieuwe Kerk op 6 September j.l. Grote belangstelling bestaat voor de radio-uitzendingen op Zondagmorgen.

HOOFDBESTUUR VAN HET HUMANISTISCH VERBOND.

Dagelijks Bestuur: Dr J. P. van Praag, voorzitter; Dr G. Stuiveling, ondervoorzitter; Drs I. Vijlbrief, secretaris; J. Rogge, penningmeester, lid.

Leden: Dr J. C. Brandt Corstius; Mevr. Dr L. M. Coster—Wijsman; Prof. Mr H. R. Hoetink; Fr. van Hoorn; Mevr. H. A. Polak—Schwarz; Prof. Dr H. J. Pos; Ir P. Schut; Mr A. Stempels; Prof. Dr J. B. Tielrooy; Mr J. In 't Veld; Dr Libbe van der Wal; M. G. Warffemius; Mr H. B. J. Waslander.

Erfenis der tijden

Dr. D. Loenen — Athene. Het Hellas van Hellas. N.V. Noord-Hollandse Uitgeversmij. Prijs: f 3,75 gebonden.

Het is wel een zeer gelukkige gedachte geweest van Loenen, zijn destijds onder de auspiciën van het Comité van Waakzaamheid verschenen brochure *De Griekse Grondslagen der Vrijheid* radicaal om te werken en uit te breiden. Het is een geheel nieuw boek geworden, en — een in alle opzichten zeer geslaagd boek. „...enige flitslichten werpen op de Griekse cultuur en aldus iets laten zien van datgene, wat wij allen, Christenen en Humanisten, aan Hellas en meer in het bijzonder aan het Hellas van Hellas te danken hebben” — ziedaar het bescheiden geformuleerde doel, dat Loenen zich heeft gesteld. Men zegt niet genoeg door te verklaren dat deze opzet volkomen is gelukt. Men mag, dunkt mij, meer zeggen: met het gemak van iemand, die zijn onderwerp tot in de perfectie beheerst, zonder een zweem van gewichtigdoenerij, schrijft hier een voortreffelijk kenner van Hellas beziel, maar bezonnen, helder en boeiend (zowel voor leek als vakman) over wat hij kent en voortdurend beter wil leren kennen, omdat hij het lief heeft.

De Atheense democratie wordt niet zelden veroordeeld op grond van een uiterst goedkoop procédé: de praktijk van toen confronteert men dan met de idealen van het heden! Men zou geneigd zijn deze ondeskundige beoordelaars — van wie Kohnstamm in een scherp, maar waardig gesteld aanhangsel een verdiende afstraffing moet incasseren — bijna dankbaar te zijn voor hun historisch volstrekt onhoudbare kritiek. Het zijn immers, naar ik vermoed, mede hun aanvallen geweest, die Loenen bewogen hebben nog eens zijn sterk en warm licht te laten schijnen over het „Hellas van Hellas”. In elk geval, dit verheugende boek verdient zijn lezers te vinden, ook in de rijen van het Humanistisch Verbond.

VAN DER WAL.

Dr Jaap Meyer: „Het verdwenen Ghetto”. Uitgave: Joachimsthal's Uitgevers Bedrijf. Amsterdam '48.

In weerwil van de overstelpende hoeveelheid

is weg en vader is weg en nu is er alleen nog maar het gat, waar zij niet overheen komen kan. Durf je het dan echt niet? Je moet haar niet opjagen — Ik wist wel dat er hier nog iemand verstopt moest zijn, hoort zij zijn stem, die uit de verte schijnt te komen. Buiten mij weet niemand dat je hier bent. Als je verstandig en lief bent, zal ik je niet meenemen. Geen haan die er naar kraait. Zijn laatste woord blijft in de ruimte hangen, het kraait als een haan, het aait, aait met dierlijke klauwen. Een haan, denkt ze, en zij ziet de groote, wilde vogel, die in de tuin van haar grootmoeder een kip heeft vermoord. Zij wil roepen, maar zij kan geen woord uitbrengen, omdat haar mond droog en haar tong van leer is. Zij kan alleen maar luisteren naar het kraaien van hanen. Haar beenen trillen en zij moet zich vastnemen aan de deur om haar evenwicht te bewaren en niet te vallen. — Nog even, fluistert zij, als de man opnieuw gezegd heeft dat zij bij hem komen moet.

Een bevrijdende zucht ontsnapt haar als zij ziet dat de man haar niet volgt naar de slaapkamer, waarin zij achteruit loopend terugwilt. Zij kan nu weer ademen en weet precies wat zij doen moet. Binnen wacht het beest. Het zal geduld hebben en haar tijd laten, niet lang, maar voldoende. Als zij voorbij de linnenkast gaat, ziet zij de mouw van een van Leo's gestreepte pyama's, die van een plank omlaag hangt. Leo's arm, zonder hand. In het voorbijgaan raakt zij de mouw aan, betasten haar vingertoppen de zachte stof, die zijn arm heeft verborgen. Jij, fluistert zij, trekt het jasje van de plank en drukt het tegen haar gelaat. Zij is nu beschermd, tusschen haar en de klauw bevindt zich het jasje. Wij nemen die met paarse strepen, zegt Leo, jij die gele, die staat je goed en die twee kleuren passen prachtig bij elkaar. Je moet me helpen, fluistert zij. Achter haar is de kerel, zij voelt zijn blikken in haar rug en de weg naar de waschtafel is nog lang. Het is niet zeker of zij volendoende tijd krijgt om het te halen. Maar als ik het haal, als ik het doende tijd krijgt om het te halen. Maar als ik het haal, als ik het opdrink..... Zij moet zich vastgrijpen aan het ledikant om niet te vallen. Nog een paar stappen en dan zal zij het glas kunnen grijpen. Maar zij haalt het niet. Tusschen haar en het glas bevindt zich niets meer, Leo

literatuur, die over de oorlog en de daardoor veroorzaakte veranderingen verschenen is, zal het de geschiedschijvers der toekomst moeilijk vallen, zich een werkelijkheidsgetrouwe voorstelling te vormen van het leven in ons land, zoals dit was, voordat de wals der Nazi-legioenen er overheen rolde. In het bijzonder geldt dit voor Amsterdam, waar de jodenvervolging het felst woedde en dat ettelijke tienduizenden van zijn meest vitale burgers verloor. Voor het thans opgroeiend geslacht en voor allen die na hen komen, moet Amsterdam iets anders betekenen dan voor hen, die de stad vóór 1940 hebben gekend. Van de grote en belangrijke joodse bevolkingsgroep bleef nog slechts een schamele rest over, welke aantal te klein is en welke bijzondere eigenschappen te zeer verzwakt zijn, om het leven in de hoofdstad nog dat eigenaardige accent te kunnen verlenen, waardoor Amsterdam zich van de meest andere grote steden onderscheidde. De oude Jodenhoek, een van Amsterdams kleurrijkste en levendigste buurten, heeft opgehouden te bestaan. Zij werd van haar inwoners ontdaan, leeg gemoord, uitgeplunderd en daarna grotendeels afgebroken. Hetgeen overbleef is puin, een doodse ruïne, troostelozer dan een verwaarloosd kerkhof.

Jaap Meyer heeft met een hart vol droefheid en een hoofd dat zwaar was van smartelijke herinnering, over dit kerkhof gedwaald en van deze eenzame tochten vertelde hij in een reeks in het Nieuw Israëlietisch Weekblad verschenen opstellen. Deze geïllustreerde artikelenreeks is thans in boekvorm verschenen. Voor de historicus bevat het boekje een schat van geschiedkundige bijzonderheden, terwijl het in zijn korte karakteristieken van bekende en merkwaardige figuren iets weet te geven van die moeilijk te definiëren, maar warm menselijke sfeer der „Jiddisjkat”, die zo kenmerkend voor dit voor immer verloren stukje Amsterdam was. Als wij iets betreunden na het lezen van dit verdienstelijke en sympathieke werkje, dan is het zijn beknoptheid, die de weekblad-artikelen niet schaafde, maar die tot onvolledigheid werd, nu de opstellen in een meer blijvende en afgeronde vorm voor ons liggen. Dit werkje behoeft een aanvulling van op zijn minst dezelfde omvang, die de ter zake kundige auteur met zoveel hart voor zijn onderwerp, het nageslacht zeker niet mag onthouden.

M. D.

BIJ EEN PLAAT

Op de bijzondere tentoonstelling in het Rijksmuseum van meesterwerken uit de pinacothek te München (pinacothek = schilderijenverzameling) hangt dit nobele werk van Anthonie van Dijck (1599—1641). Het brengt ons de verzen van Henriette Roland Holst te binnen:

Bij de moeder begint de wereld; in 't hart staat ze van af het eerst-bewuste, stadig door der dagen en nachten val, zij met de warmte van het open hart, in stem en oog en streefgebaar weldadig meevoerende het thuis-veilige overal. En om haar de heel-eigene atmosfeer, eeuwig gelijk en doorzichtig-gezeefd van innigheid die geen één ander heeft: iets helderzachts, dat in haar stem 't meest teer is vastgelegd en o haar hand hoe zacht. Haar glimlach is als een maanlicht nacht.

of haasten, zegt moeder, dat kind is altijd een beetje bang voor kippen geweest en in het bosch in de voorkamer zijn kerels die jongemeisjes opwachten. Geef mij dan maar een hand, kom maar, dan gaan we samen dood. Later pas, als je groot bent, dan krijg je een eigen woning met een eigen man en kindertjes, die heelmaal van jou zijn. Drink nu maar uit je eigen glas.

— Schiet je op?

— Nog even.

Het klinkt als een gewoon gesprek tusschen twee mensen, waarvan de een de ander gaat vermoorden. Zij kan haar kleeven uittrekken en gewoon gaan liggen, als een plank. Zij zal de pyama voor haar gezicht houden, aan Leo denken en het niet eens voelen. Een uitgestrekte vlakke scheidt haar nog van het gat, een besneeuwd veld waar zij overheen kruipt en waaraan geen eind komt. En toch moet het ergens ophouden, spoedig reeds.....

Dan klinkt door de verlaten wereld op eens een melodie, het dunne liedje van de speeldoo's. Vader zingt het mee met schorre stem en Leo laat haar zien hoe het hart met een sleutel opgewonden wordt. Huil nu maar niet, zegt hij, en drink maar eens, dat zal je goed doen. Hij geeft haar zelf het glas, zij ziet de blauwe aderen onder de huid van zijn hand, de dunne haren op zijn vingers, waarop licht glanst. Nu loopt het uurwerk af, het tempo wordt langzamer, het hart slaat trager. De melodie wordt uitgerekt, de afzonderlijke tonen dwarrelen omlaag als afgevallen bladeren, als de warme veeren van een levend geplukte kip. De vrouw zuigt de tonen op, als een koortslijder de laatste droppels water uit een glas. Nog een enkele toon, een laatst signaal, kort en helder, als de flikkering van een ver vuurtorenlicht en daarna stilte.....

Het laatste dat zij ziet zijn een paar vreemde oogen, die in de ruimte hangen. Zich vaag haar angst van vroeger herinnerend, glimlacht zij. Nog even zegt zij, en zij kruipt dicht Leo aan, die morgen ochtend vroeg op moet.

Uit „Apollo”

DE TAAK VAN DE JEUGD

EEN cultuurperiode neigt ten einde.

Een tijdperk, waarin het wetenschappelijk denken ons een technische vooruitgang gebracht heeft, die zijn weerga niet kent in de geschiedenis der mensheid. Een tijdperk tevens, dat door de verwaarlozing van de geestelijke zijde onzer cultuur, de mens met al zijn kennis, ja juist met deze kennis aan de afgrond van zijn bestaan heeft gebracht. Zo staan wij, de jeugd van heden, met de failliete boedel van vorige generaties. Een boedel, die bestaat uit een volkomen ontworpen maatschappij, waarin corruptie en demoralisatie hoogtij vierten.

IS het een wonder, dat een deel van de jeugd van deze tijd zich alle zekerheden ontvallen zag en op drift geraakte, zich kritiekloos overgevend aan haar ontembaren levensdrang.

Leven wilden deze jongeren, alleen maar leven, zich uitleven na gedurende zoveel jaren van oorlog onderdrukt te zijn in hun natuurlijke levensuitingen.

Leven, ja. Waartoe en hoe, dat deed er niet toe, ten goede of ten kwade.

En zo gaf deze na-oorlogse tijd ons een belangrijk aantal jongeren te zien, ondergaand in zwarte handel en cultuurarm amusement.

HET is geen rooskleurig beeld, dat hier geschilderd is. Zeker, maar nog geen reden om de armen te kruisen en de ogen te sluiten. Een hopeloos uitzicht? Dat zou een reden te meer zijn om niet te vluchten in een hedendaags morfinisme als sport, film en dancing kunnen zijn.

Juist deze tijd eist van ons de levensinstelling, die door Jaurès zo treffend werd weergegeven met de woorden: „Dit is moed: het leven liefhebben en de dood rustig onder de ogen zien; het is reiken naar het ideaal en de werkelijkheid begrijpen; het is actief zijn en zich wijden aan de grote taken, zonder te weten welke beloning het peilloze heelal heeft weggelegd voor onze inspanning, noch of het er een beloning voor heeft weggelegd.”

BOVENDIEN, is er dan werkelijk zo weinig perspectief? Natuurlijk niet, want er is nog een andere reactie merkbaar onder een groep hedendaagse jongeren. Jeugd, eveneens losgeslagen van tradities, zich echter niet willoos overgevend aan de maalstroom des levens. Jongens en meisjes, die zich verdiepen in problemen van velerlei aard en zich een redelijke levensbeschouwing trachten te verwerven.

TOT deze positieve krachten, waarvan we er een groot aantal in het Humanistisch Verbond terugvinden, is dit stukje gericht. Culturele en geestelijke onderwerpen hebben onze aandacht. We bestuderen het leven in al zijn facetten en uitingen, maar laten we toch vooral oppassen, dat we ons hiermee niet naast het leven stellen. Laten we niet worden als toeschouwers en vergeten zelve te leven. Het leven wil niet alleen bestudeerd, maar in de allereerste plaats geleefd worden.

ONS Verbond is opgebouwd uit „gemeenschappen” en dit is juist gezien, want het humanisme vraagt naast overdenking en beschouwing bovenal om gemeenschappelijke beleving. In het bijzonder geldt dit voor de jongeren en het is dan ook alleszins verklaarbaar, dat zich in het afgelopen jaar reeds in verschillende plaatsen jongerenkernen gevormd hebben, die naast het scholingswerk ook het in de zomerkampen gelegde contact door middel van weekends (zang, muziek, dans en buitenwerk) voortzetten.

IN dit plaatselijk werk is inmiddels behoefte ontstaan aan een ruimer verband. Plannen werden gesmeed en zo groeide er een landelijk overleg, dat op 16 en 17 October a.s. organisatorisch voorlopig haar beslag zal krijgen in een landelijke coördinatie van de plaatselijke groepen binnen het H.V., terwijl de toekomst zal leren, in welke vorm en richting deze jonge humanistische telg zich zal ontwikkelen.

SEPTEMBER 1948, de vacaties zijn achter de rug: beroep, studie en verenigingswerk vragen onze aandacht en geleiden met een nieuwe portie energie zullen we ons weer wijden aan de komende taak. Maar vrienden, ook in groter tijdsverband is de komkommertijd voorbij. Deze tijd, waarin velen zich geestelijk en materieel reeds menen te moeten voorbereiden op een derde wereldoorlog, eist meer dan ooit onze activiteit. Verdieping van ons levensbeginsel en het uitdragen hiervan; humanistische levensaanvaarding en levensmoed zijn thans dwingende noodzaak geworden.

HUMANISME — naast levensbeschouwing een levenshouding — d.w.z. dat ons werkterrein niet zozeer in de studeerkamer als wel in de maatschappij ligt.

Het komt voor rekening van ons voorgeslacht, dat deze in haar menselijke taak zo grandioos is tekort geschoten.

Het is onze taak om de stap te doen uit de hedendaagse ontreddering.

Hier ligt onze verantwoordelijkheid.

Zal „morgen” het stervensuur, dan wel een ochtendgloren betekenen?

Het atoom, een vloek of een zegen, de ondergang of een ongekende mogelijkheid in dienst van een nieuwe cultuur?

De beslissing ligt voor een belangrijk deel bij ons jongeren, de nieuwe generatie.

HUMANISTISCHE jongeren, kent uw verantwoordelijkheid; aanvaardt de taak, die in het bijzonder op ons rust. Leef bewust, want zoals Prof. Dr. J. van Rees het zo wondermooi uitdrukte:

„Jonge mensen, wakker zijn, dat is het ene nodige; want wakker zijn wil zeggen: leven met vol bewustzijn van wat er rond ons en met ons voorvalt. Wakker zijn betekent gevoelen, dat in onze samenleving hoe langer hoe meer het bewustzijn vervangen moet het instinctief handelen. De ganse beschaving is immers niets anders dan één grote, alzijdige bewustwording van menselijke geest”.

COR COSIJN.

Oprichting LANDELIJK VERBAND van de HUM. JONGEREN GROEPEN

op Kasteel Assumburgh te Heemskerk
op 16 en 17 October a.s.

Programma:

- Zaterdag: 5—6 uur: Kennismaking.
6—7 uur: Broodmaaltijd.
7—8 uur: Gemeensch. Zang.
8—10 uur: Inleiding van Dr J. P. van Praag.
10.30 uur: Avondwandeling.
- Zondag: 10—10.30 uur: Zang en Muziek.
10.30—12.30 uur: Huish. zitting.
1—2 uur: Warme maaltijd.
2.30—4 uur: Bonte middag.
5 uur: Sluiting.

Deelnemersprijs f 1,75.

Wij wekken alle jongere leden van het Verbond (18 tot ± 25 jaar) op om dit weekend bij te wonen. Wij verzoeken alle gemeenschapsbesturen er bij haar jongere leden op aan te dringen 16 en 17 October naar Assumburgh te gaan. Aanmelden vóór 10 October bij Cor Cosijn, Melis Stokelaan 21, Den Haag.

JONGERENCOMMISSIE.

CONTACTPUNTEN

Willen jongeren die ervoor voelen zich aan te sluiten bij een jongerengroep van het Hum. Verbond, zich in verbinding stellen met:

- Amsterdam: Els Brouwer, Grensstraat 6 hs.
Amersfoort: E. Young, Borgesiusstraat 42.
Deventer: J. Beuzenberg, Driebergenstraat 46.
Dordrecht: Wim de Wijk, Pr. Willem v. Oranjestad 8.
Groningen: Geertje de Haan, v. Hamelstraat 36.
Gouda: Corrie Groenendaal, Burgem. Martenssingel 6a.
Den Haag: Rie Geerinck, Amsterdamsestraat 55, Scheveningen.
Zwolle: Ali Stegeman, v. Ittersumstraat 46a.
Arnhem: J. Doets, Mauvestraat 64.
Leeuwarden: Mej. Alga, Roekstraat 45.
Z.O.-Friesland: Nettie Dijkstra, Hoofdstraat 286, Gorredijk.

HET WOORD VAN DE WEEK.

De wekelijkse Zondagmorgenrede in uw bezit voor nog geen acht cent! Hebt u zich reeds geabonneerd? Het gironummer van het Centraal Bureau van het Hum. Verbond te Utrecht is 304960.

Aan de jeugd wordt dikwijls verweten steeds te geloven, dat de wereld eerst met haar begint. Zeer terecht; maar de ouden van dagen geloven nog veel meer, dat met hen de wereld ophoudt te bestaan, en wat van beide is erger?

HEBBEL

De wereldraad der Kerken

Op een congres te Amsterdam van ongeveer 150 christelijke kerken, waarheen alle werelddelen hun vertegenwoordigers hadden gezonden, is een Wereldraad der Kerken gesticht. Dit betekent niet — en evenmin: nog niet — dat nu de Christenheid verenigd is. Sedert de scheuring tussen de Westerse en de Oosterse Kerken en daarna sedert de afscheiding van de Protestantse Kerken is de Christenheid definitief verdeeld. Het heeft niet ontbroken aan pogingen die eenheid te herstellen en de ironie der geschiedenis wil dat het juist humanisten (christelijke dan) zijn geweest die de splitsing hebben trachten te voorkomen (Erasmus) of ze te herstellen (Hugo de Groot). Maar de verdeeldheid is daarom een feit gebleven, omdat Rome zich als de enige algemene heilige kerk beschouwt en de eenheid alleen kan wensen als een terugkeer van de afvalligen, scheurmakers en ketters tot de Moederkerk.

Zo was dan ook Rome afwezig op dit congres maar bovendien ontbrak ook de Russische Kerk, waar de politiek wel een rol in gespeeld heeft. Ook de Nederlandse Gereformeerden hadden geweigerd mee te doen, al stond dan het congres op het standpunt van de belijdenis van de godheid van Jezus Christus, op het orthodoxe standpunt dus, waarmee de vrijzinnige groepen o.a. de Unitariërs in de V.S. ook buitengesloten werden. Ten slotte is dit ook begrijpelijk. De christelijke kerk heet aldus naar haar hoofd, Christus, als zoon Gods en wie hem niet als God belijdt, staat volgens de oudste belijdenis buiten de kerk. Als humanisten behoeven wij er ons niet mee te bemoeien, in hoever nog christelijk mag heten, wie deze belijdenis niet aanvaardt kan. Wat ons echter wel aangaat, zijn de plaats en de betekenis die het christendom als kerk in de wereld inneemt en waarvan een congres als dit getuigenis aflegt. We hebben al gezien dat er geen christelijke eenheid meer is en ook niet zal komen: alle christenen zouden terug moeten

gaan naar Rome, wat uitgesloten is, of Rome zou ten onder moeten gaan en dat is ook nog niet te verwachten. Maar ook binnen de vergaderde kerken is een grote verscheidenheid van opvattingen omtrent de taak en de mogelijkheden van de christelijke kerken op te merken. Daarbij moeten we steeds in het oog houden dat historisch gesproken de grote tijden van de kerk voorbij zijn. Wel betekent Rome nog een grote macht, vooral door haar hechte organisatie en haar eeuwenoude traditie en ervaring, waardoor zij een uiterst kundige greep op de geesten en de gewetens der gelovigen bezit, zij is onderhevig aan de gedurige veranderingen en zich wijzigende inzichten op alle gebieden, die het eigenlijke geloof, immers het speciale terrein van de kerk, telkens beïnvloeden. Dit geldt in sterkere mate van de Protestantse kerken, die haar gelovigen niet zo in de hand heeft en ook de straffe organisatie mist om de schapen te behoeden tegen de gevaren die hen bedreigen. Vandaar ook de geheel verschillende houding tegenover de problemen en machten van deze tijd. Het ontbreken van een voorschrijvende en beslissing nemende instantie onder de diverse Protestante gezindheden maken het mogelijk dat we de grootste tegenstellingen kan verwachten t.o.v. kapitalisme, imperialisme, communisme. Wij zullen dan ook geen conclusies kunnen verwachten ten aanzien van deze problemen, die duidelijk en klaar zijn. De opvattingen van Foster Dulles, de Amerikaan en van Hradmaka, de Tsjechische predikant, ten aanzien van het communisme, zijn niet te verenigen. Daar komt nog het volgende bij. In wezen gaat het in het christendom om de redding der zielen, niet om de redding der wereld. Het christendom verwacht de uitkomst toch van het ingrijpen van God „aan het einde der tijden”. Dit geluid kon men beluisteren in de rede van Karl Barth, die niets verwacht van het organiseren ten opzichte van de vraagstukken waarvoor de wereld is geplaatst. De

plaats ontbreekt hier, om daar nader op in te gaan, maar wel mogen wij hier constateren dat „het christendom” niet een begrip is, waarmee geopereerd kan worden. „Het christendom” toch is niet iets, dat alleen binnen de kerken besloten is. Voorzover de kerken het vertegenwoordigen, vertegenwoordigen zij het christelijk geloof en dat nog wel in zeer onderscheiden gezindheid en geloof. Indertijd heeft ter Braak in zijn boek over oude en nieuwe christenen de scheiding gemaakt tussen de gelovigen, die de oude belijdenis aanhangen en de van de christelijke leer vervreemden, maar die zich in tal van opzichten van de christelijke traditie niet kunnen losmaken, omdat zij tot een bestanddeel van onze cultuur is geworden. Onze begrippen van menselijke gelijkheid en waardigheid zijn alleen mogelijk geworden in een christelijk verleden. Wij zijn allen in zekere zin „nieuwe christenen” die niet meer geloven in een toekomst, waarin het „oude” christendom leiding zal geven. Of de „oude christenen” zelf nog geloven, staat te bezien. Sommigen als Barth vinden het in 't geheel niet erg, wanneer hij 't aantal nominale christenen (naamchristenen) vermindert. Kennelijk ligt dit dan in Gods bedoeling. Maar als voor oude christenen deze toekomstverwachting met scepsis zijn omgeven, ligt voor ons de vraag stellig niet in onzekerheid. Wij zijn van mening dat voor elk geloof, elke leer het historische ogenblik komt, dat ze niet meer geloofd wordt en zal verdwijnen, d.w.z. opgenomen in dat fonds, waaruit wij leven, dat niets geheel laat verdwijnen. De wereldraad der kerken betekent voor ons een uiting van ernstige bezinning, waarvoor wij begrip mogen hebben, maar toch een streven dat op weinig zal uitlopen. Wanneer ons eenmaal de verslagen van het congres ter beschikking zullen staan, zal er meer te zeggen vallen over verschillende uitspraken.

O. N.

AANMELDINGSFORMULIER LIDMAATSCHAP in blokletters s.v.p.

Naam en voorl :			
Geboortedatum		*) gehuwd *) ongehuwd	
Beroep en titel		*) man *) vrouw	
Adres			
Plaats :			
Naam en voorletters echtgenote Indien gezinslidmaatschap gewenst			
Voorletters en geboortedatum kinderen	1	4	
beneden 18 jaar	2	5	
	3	6	
Contributie per jaar		F	

Betaling contributie.

*) Per jaar/per 3 maanden/per maand; *) via afdelings-penningmeester;
*) door storting of overschrijving op giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond;
*) per postwissel aan F. v. d. Berkhof, Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht.

*) doorhalen wat niet van toepassing is.
Inzenden aan: Centraal Bureau, Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht.

Datum: .....

Handtekening:

MEDEDELINGEN VAN HET CENTRAAL BUREAU.

- De minimum-contributie per lid bedraagt 25 ct. per maand.
- Bij gezinsinkomen tot f 2000,— p. j. bedraagt gezinscontributie f 3,— p. j. (indien ernstig bezwaar f 1,50). Voor elke f 500,— gezinsinkomen p. j. meer neemt de contributie in het algemeen met f 3,— toe.
- De contributie geldt voor het gehele gezin. Inbegrepen is het abonnement op het mededelingenblad.
- Het lidmaatschap gaat in op de eerste dag van de maand van aanmelding.
- Alle lectuur over het Humanistisch Verbond is verkrijgbaar bij het Centraal Bureau.
- Deze krant kunt u à f 0,10 nabestellen bij het C.B.
- Abonnementen (à f 3,—) op Mens en Wereld worden door het C.B. aangenomen.
- Het adres van het Centraal Bureau is: Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond.

Heeft u óók de mooie weekkalender (52 prachtige bladen) reeds besteld? Nu kan het nog. Prijs slechts f 1,75. Gireer naar Centraal Bureau Hum. Verbond, Utrecht, 304960. Motto: Kalender 1949.

MENSELIJK LEED

door mensen aangedaan

De film „The Song of Bernadette”.

Wanneer wij ons in het lijden van Christus verdiepen, grijpt de tragiek daarvan ons naar de keel, b.v. bij het horen van de noodkreet „Mein Gott, mein Gott, warum hast Du mich verlassen!” in de Mattheüs Passion. Dan is het niet van belang, of Christus werkelijk geleefd heeft en of zijn leven historisch juist is weergegeven, maar het gaat om een bestaanbaar menselijk noodlot.

Zo worden wij bij het zien van de film „The Song of Bernadette” diep ontroerd door het noodlot van het meisje Bernadette, zonder ons af te vragen, of haar geschiedenis hier historisch juist wordt weergegeven. Wij weten, dat mensen elkaar inderdaad zo kwelen kunnen en dat geeft een algemeen dramatische kracht aan het verhaal. Sommigen zijn afkerig van deze film, omdat zij er propaganda voor de rooms-katholieke godsdienst in zien, die vooral niet gesteund moet worden. Men kan inderdaad bij deze kant van de zaak blijven stilstaan, maar bij betere beschouwing ziet men, dat Franz Werfel hier geen religieus wonder in het middelpunt plaatst, maar een menselijk wonder. De film is vóór alles menselijk.

Door een onverklaarbare oorzaak zijn er in alle tijden onder de massa van „gewone” mensen een paar, die door bijzondere eigenschappen boven de middelmaat uitstekten. Zo staan we bij Bernadette Soubirous voor het raadsel, waardoor dit onontwikkelde boerenmeisje zo'n sterke ziel heeft. Haar gestel is zwak en ziekelijk; ze heeft een gezond verstand; ze is lieflijk. Dit

zijn geen buitengewone dingen, maar haar onwankelbare trouw aan zichzelf, die haar toch niet onbescheiden maakt, is buitengewoon. En hoe moeten we haar gaven om een geneeskrachtige bron te ontdekken verklaren?

Het bestaan van de geneeskracht van bronwater, van modder, van „Heilerde” is een nuchter feit (al kunnen we het in de grond even weinig verklaren als het groeien van het gras). Het genezen van de blinde door Jezus zou ook geen wonder zijn, maar een eenvoudige toepassing van geneeskrachtige aarde. De bron van Lourdes, die tot aan de ontdekking door Bernadette ondergronds was, behoort vanzelfsprekend tot de bronnen, waarvan het water door chemische samenstelling geneeskrachtig is. Men zal ook de eigenschappen van het water van Vichy of Ems niet betwisten. En dat een zekere geesteshouding bij de patiënt, het geloof in de genezing, de wil tot genezen, de werkzaamheid van geneesmiddelen zeer stimuleert, is ook bekend. Vandaar dat vele zieken inderdaad baat vinden in Lourdes. Maar de toepassing van Lourdes-water is niet de juiste therapie voor alle kwalen en in alle stadia, vandaar ook de vele teleurstellingen, zoals o.a. Zola ze in zijn boek „Lourdes” beschrijft. Naar Aken, Spa, Karlsbad enz. reist men op medisch advies; naar Lourdes maakt men pelgrimstochten, omdat de katholieke kerk zich daar meester van de bron heeft gemaakt (volgens de film eerst de gelovige leken en pas later de geestelijkheid). Franz Werfel laat zeer duidelijk uitkomen, dat het visioen van Bernadette geen betrekking heeft op de heilige maagd. Ze noemt de verschijning

HET WOORD VAN DE WEEK.

Ingaande 1 October 1948 zullen onmiddellijk nadat zij op de Zondagmorgen zijn uitgesproken de radiolezingen worden gepubliceerd en aan de abonne's op „Het Woord van de Week” worden verzonden voor nog geen 8 ct. per wekelijkse aflevering (f 1,— per kwartaal). Men kan zich voor het 1e kwartaal, ingaande 1 Oct. a.s. opgeven bij het Centraal Bureau van het Hum. Verbond, Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht. Giro 304960.

„een dame” en blijft het zo noemen. Zij weifelt nooit, hoe dikwijls men haar woorden ook in twijfel trekt, hoe hooggeplaatst haar onderzagers ook zijn, waarmee men haar ook dreigt en wat men haar belooft bij verloochening. Maar de mensen in haar omgeving interpreteren het wonder, dat zich in Bernadette voltrekt, en dat ze eigenlijk beter voor zichzelf had kunnen houden, geheel religieus. In het geheel katholieke klimaat van het vrij geïsoleerde en achterlijke dorp wordt alles wat buitengewoon is onmiddellijk in kerkelijke taal vertaald. Het is natuurlijk juist, dat bij een groot deel van het publiek „The Song of Bernadette” dan ook een katholieke, misschien zelfs een propagandistische indruk maakt. Het is welhaast ondoenlijk om een zo lange film ook nog eens van commentaar te voorzien, die door de betrokken instanties waarschijnlijk ook niet in een ons bevredigende, humanistische zin zou worden gegeven.

Bernadette Soubirous is in vele opzichten een normaal meisje, dat van dansen en taartjes houdt, dat een gewone betrekking als dienstbode wil gaan zoeken en later gaan trouwen met de man van haar keuze, die ook van haar houdt. Maar de Deken van Lourdes, die eerst zo sceptisch tegenover haar visioenen stond, bombardeert haar tot heilige. Hij overtuigt haar, dat ze in een klooster moet gaan.

Daar wordt het zwakke kind, nog extra opgejaagd door een fanatieke en jaloerse oudere religieuze, aan veel te harde en te ingespannen lichamelijke arbeid gezet, zodat ze nu zeer ernstig ziek wordt en na hevig lijden sterft.

Nog kort voor haar sterven wordt ze geplaagd door ondervragers met een „protocol”, waarvan ze de zakelijke feiten moet bevestigen, waartoe ze dan niet meer in staat is. Het nonnenkleed, de omringende nonnen, de kloosterlijke omgeving maken hier inderdaad een zeer katholieke atmosfeer en toch, het menselijk lijden, veroorzaakt in hoofdzaak door medemens, blijft ook hier het voornaamste. In dienstijver, hetzij voor politiek, voor kerk of wetenschap, ziet men in Bernadette niet de mens, maar een object. Men laat geen liefde, geen medelijden, geen begrip gelden en dit zijn omstandigheden, die ook nu dagelijks om ons heen de grootste ellende te weeg kunnen brengen. Het is bij de test in het begin en bij deze ondervraging tegen het einde, dat men het sterkst het protest in zich voelt opwellen: Waarom hebben mensen geen erbarmen voor elkaar! Waarom kunnen mensen elkaar niet vrij laten!

Het slot van de film, het sterven van Bernadette, is al evenmin een katholieke demonstratie. De menselijke geestverschijning, die Bernadette in moeilijke uren getroost heeft, troost haar ook in de laatste minuten en het meisje spreekt de wereldse woorden: „I love you”.

Hoewel het bovenstaande zeker geen technische filmbespreking bedoelt te zijn, is toch een woord van bewondering op zijn plaats voor het zeer sobere spel van Jennifer Jones en voor de regie van Henry King, die haar geholpen heeft theatrale effecten te vermijden.

JACQUELINE WIJCHERS.

Een boek geboren uit de nood van de tijd en het besef van de gevaren die de Westerse mensheid bedreigen.

Dr. J. H. VAN DER HOOP

GEESTELIJKE VRIJHEID

Een psychologische studie over de crisis der westerse cultuur

Deel I: Massa, Democratie, Staat

In dit deel worden tal van dringende actuele vragen behandeld: Wordt de sociale crisis veroorzaakt door kapitalisme en industrialisatie, of liggen daarachter nog diepere problemen? Is de tegenstelling tussen democratie en aristocratie wel zo tegengesteld als men het meestal voorstelt? Vormen zij oorspronkelijk niet veeleer een eenheid in de Westerse sociale structuur? Wat is het verschil tussen oudere democratische vormen en de nieuwe opvatting sinds de Franse Revolutie? Kan een modern georganiseerde staat nog democratisch worden geregeerd? Hoe moet men het negatieve antwoord op deze vraag en het streven naar een andere oplossing van totalitaire staten verklaren? Enz.

Deel II: De openbaringen van de Geest
(Verschijnt eind 1948)

Deel III: Het gaat om de Toekomst
(Verschijnt in 1949)

Prijs voor intekenaren f. 7.50 per deel;
na verschijning van deel III f. 25.—

Verkrijgbaar in de boekhandel

VAN LOGHUM SLATERUS' U.M. N.V. ARNHEM

MENS EN WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. Redactieraad: Dr. J. C. Brandt Corstius, Maurits Dekker, Mr. A. Stempels. Adres Redactie: A. van Ostadelaan 147, Utrecht — Adres Administratie: Weerdsingel O.Z. 80, telefoon 10163, Utrecht, Postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht — Advertentie-tarieven op aanvraag. Kleine advertenties voor particulieren f 1.— per regel: kolombreedte 63 mm. — Abonnementscondities: Leden: gratis, niet-leden: f 2.50 per jaar — Condities Lidmaatschap Humanistisch Verbond worden verstrekt door: Centraal Bureau, Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht.

Ingevolge papiertoewijzing B.P.P. no. 6195 maandelijks 8 pag. — Drukkerij A. Storm, Utrecht.

BEGINSEL EN DOEL VAN HET HUMANISTISCH VERBOND.

1. Onder humanisme wordt verstaan de levens- en wereldbeschouwing, die zich, zonder uit te gaan van het bestaan van een persoonlijke godheid, baseert op de eerbied voor de mens als bijzonder deel van het kosmisch geheel, als drager van een niet aan persoonlijke willekeur onderworpen normgevoel en als schepper van en deelhebber aan geestelijke waarden.

2. Het humanisme gaat uit van de erkenning, dat de mens de behoefte gevoelt, zich een beeld te vormen van de werkelijkheid; het humanisme streeft naar een beeld, dat de toets der rede kan doorstaan.

3. Het humanisme is in de Westerse cultuur thans niet denkbaar zonder de principiële erkenning van de persoonlijke vrijheid, de sociale gerechtigheid en de culturele verantwoordelijkheid.

4. Het Humanistisch Verbond wil allen, die het bovenomschreven humanisme aanvaarden, verenigen ten einde de verdieping, de verdediging en de verbreiding van de humanistische levens- en wereldbeschouwing te bevorderen.

5. Het Humanistisch Verbond streeft ernaar een organisatie op te bouwen, die in staat is in geestelijk en cultureel, paedagogisch en sociaal opzicht leiding te geven inzonderheid aan het buitenkerkelijk deel van het Nederlandse volk.

KINDERUITZENDING: ook voor het buitenkerkelijke kind

Het is U zonder twijfel allen bekend, dat reeds sedert geruime tijd in Nederland transporten met kinderen uit het buitenland aankomen. De kinderen worden voor 3 tot 6 maanden bij pleegouders ondergebracht om zowel lichamelijk als geestelijk wat op krachten te komen. De zorg voor de buitenkerkelijke kinderen wordt door de „Nationale Commissie tot uitzending van kinderen” aan het Humanistisch Verbond toevertrouwd.

Sinds eind Februari hebben wij 34 kinderen bij pleegouders kunnen plaatsen. Te weten: Amsterdam 3, Apeldoorn 3, Arnhem 2, Deventer 1, Gorssel 1, Gouda 2, Haarlem 2, Hendrik Ido Ambacht (3 zusjes in één gezin), Huizen 1, de Meern 1, Sneek 1, Utrecht 3, Wageningen 1, IJmuiden en omstreken 9, Zeist 1. De cijfers spreken voor zichzelf.

Wij zijn nog maar pas begonnen en het heeft misschien een tijd geduurd voor dat het in buitenkerkelijke kringen doordrong, dat wij ons met dit werk bezig houden. Daardoor komen wij aan pleegouders te kort. Tot nu toe vielen er Nederlandse kinderen uit Duitsland onder te brengen. Wij krijgen nu ook buitenlandse kinderen, die in U.N.A.C.-verband hierheen komen. Het hangt van U af, hoeveel kinderen wij kunnen huisvesten. Eind September komen er voor ons 50 Franse kinderen. Dit is een grote zorg. Denkt eens ernstig na, of u nu werkelijk geen plaats kunt maken om 3 maanden een kind goed te doen. En geeft u dan op hetzij bij de secretaris van de Gemeenschap van het Humanistisch Verbond in de plaats van uw inwoning, hetzij rechtstreeks bij de Secretaresse van het „Landelijk Comité voor huisvesting van buitenkerkelijke kinderen”: Mevr. M. van Gorkom—Lechner, Frederik Hendrikstraat 8, Utrecht. Telef. 21692.

Weest echter niet ongeduldig, wanneer u niet dadelijk een pleegkind toegewezen krijgt, of wanneer brieven een tijdlang onbeantwoord blijven. U wordt genoteerd en u komt aan de beurt, al kan dit wel eens lang duren. De aankomst van transporten is dikwijls pas kort van te voren bekend en dan is het gewenst om de kinderen in bepaalde plaatsen te concentreren, zodat het onmogelijk is u van te voren te laten weten wanneer u een pleegkind kunt krijgen.

Zoals alle ondernemingen, heeft ook deze een financiële kant. En ook daarbij kunnen wij uw steun en hulp niet missen. De U.N.A.C. neemt een groot deel van de zeer grote onkosten op zich, waardoor nu ook voor buitenlandse kinderen, behalve de Duitse, de regeling zo is, dat elke bij de Nat. Comm. aangesloten

organisatie voor ieder kind dat onder haar hoede komt f5,— verschuldigd is. Dat is natuurlijk een prachtige regeling, maar als u bedenkt dat wij pas aan het begin staan en dat er vele honderden kinderen zullen komen, dan zult u begrijpen, dat wij gaarne voor dit werk over extra middelen zouden beschikken. De administrateur van het Hum. Verbond, de heer F. van den Berkhof, tevens penningmeester van het Landelijk Comité tot huisvesting van kinderen, is gaarne bereid uw giften voor dit doel in ontvangst te nemen. Zijn adres is: Weerdsingel O.Z. 80, en het Gironummer van het Hum. Verbond is 304960.

Wanneer de kinderen in Holland aankomen, blijven zij eerst twee dagen in een kinderkamp in Limburg, waar zij ondanks keuring in hun woonplaats nog eens worden onderzocht. Na die twee dagen gaan zij onder de hoede van Rode Kruis personeel per trein naar centrale punten, waar zij door de pleegouders moeten worden afgehaald. De verblijfskosten in het kinderkamp op de heen- en terugreis in Holland zijn per kind f25,—, waarvan de Nat. Commissie f10,— betaalt, de opnemende organisatie f5,— en de rest uit bij de Nat. Commissie berustende giften wordt bekostigd. De kinderen ontvangen bij aankomst distributie- en textielbescheiden. Het is de bedoeling, dat de pleegouders zelf de onkosten betalen, verbonden aan het verblijf van het pleegkind. Voor speciale gevallen van ziekenhuis- of operatiekosten, worden aparte regelingen getroffen. Het is zeer aan te bevelen, wanneer onze Gemeenschappen zelf een fondsje vormen, om pleegouders met kleren, tegemoetkomingen in de onkosten van kleding-aanschaf, en wat extra's voor de pleegkinderen, bij te springen. Wanneer er meer pleegkinderen in één plaats zijn, kan men gemeenschappelijk veel voor deze kinderen doen. Tenslotte een beroep op diegenen onder u, die tijd en lust en aanleg hebben om te helpen met het bezoeken van de pleeggezinnen. Dit is een tijdrovend werk, dat echter gedaan moet worden.

U ziet, dit kinderwerk biedt mogelijkheden genoeg om als humanist metterdaad iets te doen.

M. v. G.—L.

WAAROVER SCHREEF DEZE KRANT DIT JAAR

EEN GREEP UIT DE INHOUD:

- Humanisme in Amerika.
- De militairen die niet naar de kerk gaan.
- Waarheen koerst Volksonderwijs?
- Wapenschoon der Vrijzinnige Protestanten.
- Atoombom, kerk en humanisme.
- Olympische spelen: recordjacht of volksgezondheid?
- Een internationaal jeugdcongres.
- Een Amerikaans rapport over godsdienstonderwijs en openbare school.
- Humanisme en Religie.

De geest is de melodie van het lichaam, het lichaam instrument van zijn geest. Die twee zijn niet te scheiden, niet tegen elkaar uit te spelen zonder de woorden te laten verstarren.

MENNO TER BRAAK.

*Aurora
besteedt haar winst
voor sociale en
humanistische doeleinden*

Sluit daarom Uw levens-, pensioen- en studieverzekeringen bij de
N.V. LEVENSVZERKERING MIJ.

AURORA
HEERENGRACHT 62. AMSTERDAM

De motor draait . . .

Eind Augustus..... begin September! Dat is de tijd waarin een heftige werkdrang je soms plotseling overvalt. Het lijkt of de natuur daarbij een handje helpt, aan het einde van een nog zomerse dag kan er ineens een huivering van herfstkou in de lucht zijn, die je net even kippevel bezorgt en dan een hunkering door je heen schokt: Hè, nou een flink karwei bij de hand, waarmee je je eens lekker warm kan werken. De vakantie ligt achter ons, in deze rubriek klinkt het zomerwerk nog even na, maar toch vóór alles kijken we vooruit en dat betekent: Voorbereiding van de uitbreidingsactie die ons gehele Verbond in October en November gaat voeren. Het zomerwerk heeft dit jaar in ons Verbond heel vele goede momenten gebracht, er is een grote activiteit geweest, we hebben elkaar als mens beter leren kennen, kortom..... we weten nu welke grote mogelijkheden een rijk Verbondsleven kan bieden. Deze rijkdom hangt echter ook samen met de uitbreiding die we aan ons Verbond kunnen geven. Daarbij rekenen we op zeer veel medewerking. Zo ooit, dan geldt in de komende maanden. De Motor draait..... werkers aangepakt!

Conferentie te Amersfoort

Vanaf de oprichting van het Verbond heeft het probleem van de Humanistische zielszorg onze aandacht en belangstelling gehad. Zo we het al niet wisten, dan is ons uit vele brieven en mededelingen tijdens het bestaan van het Verbond wel gebleken dat er ook in buitenkerkelijke kringen sterke behoefte bestaat aan raad en steun en soms troost in de vele, vele moeilijkheden van algemene of persoonlijke aard. Hoe vaak bereiken ons niet verzoeken uit ziekenhuizen, blindeninrichtingen, kampen voor politieke delinquenten e.a. om te trachten naast dominé en pastoor ook eens iemand van humanistische huize in deze inrichtingen te doen komen. Men heeft er behoefte zich eens te kunnen uitpraten en doet dat het liefst tegenover iemand die het leven uit dezelfde gezichtshoek bezielt. Humanistische Zielszorg dus! Dat betekent: aanstelling van geestelijke raadslieden. Dat betekent: Doordenken en oplossen van vele problemen. Dat betekent (en niet in de laatste plaats): veel geld.

Om een eerste begin met dit werk te maken had het Hoofdbestuur een klein aantal mensen uitgenodigd voor een conferentie te Amersfoort met het doel het terrein zo ruim mogelijk te verkennen, de mogelijkheden voor het Verbond vast te stellen. Het is een prachtige bijeenkomst geworden! In vaak afmattende, maar diepgaande besprekingen is een, stellig geslaagde, poging gedaan om figuur en taak van de geestelijke raadsman vast te stellen. Een aantal lezingen voerde ons naar telkens andere mogelijkheden en problemen. We willen ze, hoewel de titels niet zeggen omtrent het vele, indringende werk dat er aan de hand van de lezingen is verricht, toch gaarne vermelden.

Humanistische zielszorg, theorie en praktijk. — Dr J. P. van Praag.

Geestelijke verzorging van gedeclassificeerden in strafgesticht en maatschappij. — A. J. Loppersum.

Psychologische problemen bij geestelijke verzorging. — Dr V. W. D. Schenk.

Rechtsvragen om geestelijke zorg. — Mr H. B. Waslander.

Humanistische Voorlichting op Middelbare scholen. — Dr J. Cohen.

Resultaten? Tweeërlei! Het duidelijk worden van het probleem en zijn oplossingen, de praktische mogelijkheid om verschillende mensen, reeds deze winter, op allerlei posten aan het werk te zetten. Daarmede zal dan opnieuw een stap worden gezet op de weg naar geestelijke steun en verheffing van het buitenkerkelijke volksdeel.

Uitbreidingsactie.

Hoe denken we ons dat dan? Reclamebureaux? Sandwichman? Lichtreclames? Neen, dat is zeker op het ogenblik niet de weg die onze propaganda moet gaan. Wat dan wel? Het is mijn

overtuiging en ervaring dat een rustig gesprek vele vele mensen, die al reeds bij ons horen, binnen de rijen van het Verbond kan brengen. Een Verbondslid in het centrum van het land neemt op zich zes adressen te bezoeken. Hij maakt drie leden. Dat is een voorbeeld dat het kan, ook al zal het resultaat natuurlijk niet altijd zo goed zijn. Daarom stellen we ons voor dat in October en November in alle gemeenschappen een gedegen huisbezoekactie zal worden gevoerd. Zal dat veel tijd en energie vragen? Dat valt erg mee, als men tenminste niet alles op de schouders van één of twee mensen laadt. Ik wil graag een voorbeeld geven. Een gemeenschap heeft honderd leden. Daarvan zijn er vijftien bereid gedurende de maanden October en November één avond per week mee op huisbezoek te gaan. Dat zijn negen avonden d.w.z. ongeveer achttien bezoeken per man, in totaal bijna drie honderd bezoeken. Als dat gebeurt kan men er op rekenen dat deze gemeenschap en door het huisbezoek en door de verhoogde belangstelling met 1 Januari honderd veertig à honderd vijftig leden telt. Natuurlijk moet de zaak goed worden aangepakt. Daarom stelt het Hoofdbestuur materiaal ter beschikking. Een brief die uitstekend als entree bij het huisbezoek kan worden gebruikt, een brochure die speciaal voor deze actie is geschreven, een raambiljet dat op gedistingeerde wijze de aandacht op het Verbond vestigt en — last not least — deze uitgave van Mens en Wereld, waarin buitenstaanders veel van onze gedachten en ons werk zullen vinden. Deze uitbreiding is noodzakelijk voor de opbouw van ons apparaat, voor de vergroting van onze invloed. Namens het Hoofdbestuur wil ik daarom, juist in deze rubriek, op alle Verbondsleden een dringend beroep doen: Helpt uw Gemeenschapsbestuur in de maanden October en November bij de uitbreiding van ons Verbond! Laat het nu een niet op één of twee man aankomen! Laat velen iets van het werk op zich nemen.

Het begin . . .

Friesland.

In Gorredijk, Heerenveen, Sneek en Leeuwarden hebben in de eerste dagen van September de voorbereidingsvergaderingen voor onze uitbreidingsactie plaats. Tot nu toe was Friesland niet onze sterkste veste. Men steekt er nu echter stevig van wal, een flink aantal brieven, brochures en kranten zijn besteld. Succes in it heitelân.

Den Haag.

In Den Haag had men geen zin de algemene uitbreidingsactie af te wachten. Een vijftiental huisbezoekers toog al vast op pad. Een kwart van de beschikbare adressen is pas afgewerkt, zodat het resultaat nog niet vast te stellen is. Toch werden nu in ieder geval al tien nieuwe leden gewonnen. Een bewijs te meer dat het kan.

Familiekamp Blaricum

14-21 Augustus

Zaterdagmiddag na drieën werden de deelnemers verwacht. Om voor half drie kwamen de eerste groepen al het Meenthuis binnen. Maar ieder was op zijn post, om de gasten te ontvangen. De meisjes Inge Slob en Rinie van Etten brachten de kinderen naar de tenten. Vol blijdschap doken ze in het stro en lieten zich de weg wijzen naar wasplaats en andere belangrijke plaatsen op het terrein.

Ondertussen vervulden de ouderen in het dagverblijf van het Meenthuis de nodige formaliteiten. Aanmelden bij de kampeider Warffinius, bonnen inleveren bij mevrouw Blinxma, die voor dit huishoudelijk werk een uitnemende hulp was.

's Avonds kweet ieder zich van de „vrijwillig” aanvaarde plicht om zich in rijm en maat aan het gezelschap voor te stellen. Er werd zelfs hier door twee vriendinnen een duet gezongen met eigen begeleiding. Het ijs was gebroken. Het „beste vrienden”, dat eerst wellicht met wat overdreven klank het stijve „dames en heren” verving, had nu spoedig een werkelijke inhoud.

Onze algemene voorzitter, dr J. P. van Praag, hield Zondag een belangrijke inleiding, waarin veel principiële inzichten verhelderd werden. Verschillende gasten, die voor het eerst met een humanistische zienswijze op levensproblemen kennis maakten, kwamen nu veel nader tot ons standpunt. De kampeider hield twee maal een inleiding over het probleem van het leven, biologisch gezien. Sieb de Koning leerde ons zingen en liet ons genieten van zijn prachtige stem. Het hoogtepunt van geestelijk genot was wel de avond op het Muiderslot, waar Garnt Stuiveling een prachtige schets van Hooft's leven en werken gaf, mevrouw M. Reyne declameerde en Ab Weggelaan fluit speelde. De ridderzaal van het slot was meer dan vol, omdat ook vele gasten, zelfs uit verre omtrek aanwezig waren.

De middag waarop ernstig gediscussieerd werd over vragen die van te voren waren ingeleverd en waarbij de leiders van de discussie zich als de goden op de Olympus gedroegen, gaf wijsheid met zoveel vrolijkheid gemengd, dat het hart ervan verfriste. Zo was de hele week, op wandelingen, fietstochten, bij het bezoek aan Naarden en het Hilversumse stadhuis, juist zoals wij ons het humanisme in zijn beste vorm voorstellen: de volmaakte harmonie tussen blijde levensvreugde en een ernstige levensbezinning. Het zeer gemengde gezelschap, oud en jong, schoolse ontwikkeling in alle denkbare graden, was spoedig een warme levensgemeenschap. Aan het slot in het kinderkampje werd een hartelijk afscheid genomen. Vele adressen had men al ijverig genoteerd om de kennismaking in het dagelijkse leven voort te zetten.

Misschien is deze toenadering van mens tot mens wel de grootste winst van dit humanistenkamp.

Centrale bibliotheek

Gaarne willen wij bij het a.s. winterwerk gebruik maken van een goed voorziene bibliotheek. Veel boeken zijn echter niet meer verkrijgbaar, als ieder eens één boek stuurde? Kijk uw kast er eens op na? Opzenden aan:

H. LIPS,

Madoerastr. 35, Amersfoort
(tel. 5677).

Jong Ass. Accountant, werkzaam op vooraanstaand kantoor zag zich gaarne geplaatst in afwisselende werkring met toekomst (ook handelszaak), in het buitenland.
Brieven No. 30 bureau v. d. blad